

HADELAND

**VEDLEGG
TIL SAKSLISTE**

REGIONRÅDET FOR HADELAND

29.januar 2016

SAKENE 1/16 - 6/16

Gran
kommune

Jevnaker
kommune

Lunner
kommune

Oppland
Fylkeskommune

REGIONAL HANDLINGSPLAN FOR HADELAND 2016.

Planen skal beskrive de tiltakene Regionrådet for Hadeland planlegger å gjennomføre ved bruk av midler fra "Partnerskapsavtale mellom Oppland fylkeskommune og samarbeidende kommuner på Hadeland".

Regionadministrasjonen ønsker å løfte frem nye utviklingsprosjekter som vi mener bygger opp under allerede vedtatte satsninger og regionens profil, samt korresponderer med Regional plan for Hadeland.

Den årlige ramma er på 3 500 000 kr.

(2,5 mill fra Ofk + 1 mill fra kommunene)

I tillegg vil vi ha noen ubenyttede midler fra årets avtale.

I 2015 var det flere prosjekter som av ulike årsaker ikke blir igangsatt. Blant disse var:

- Økolandsby.
- Informasjonsskilt langs innfartsårer.
- Innovasjon og utvikling i kommunene.

Ved inngangen til 2015 hadde regionrådet opparbeidet et uhensiktsmessig høyt fond av udisponerte partnerskapsmidler. Selv om ikke alle planlagte prosjekter ble igangsatt i løpet av året har vi klart å redusere ubenyttede midler til et mer passende nivå. Fylkeskommunens behandling av nye partnerskapsavtaler åpner nå opp for at udisponerte partnerskapsmidler kan trekkes tilbake. Derfor blir det viktig at vi gjennom året tar tak i gode initiativ samt følger opp våre hovedsatsninger og prosjekter. Derfor vil regionskontoret legge opp til revideringer og nye bevilgninger gjennom året.

Regionskontoret legger også opp til at vi budsjetterer med hele partnerskapsbeløpet fra fylkeskommunen i 2016 selv om vi ikke får overført mer enn 75 % av beløpet for prosjektrengskapene er revidert.

Regionrådet har også avsatt midler til ubudne fond som kan disponeres i 2016.

Udisponerte midler ved utgangen av 2015 var derfor beregnet til 342 907,- kr.

Dette beløpet vil bli justert etter at regnskapet for 2015 er avsluttet.

Disponible midler for 2016

ca 4 676 257,-

Interne prosjekter:

- **Hadeland - Nært og naturlig** 1 400 000,-
Regionens bo- og etablererprosjekt.
Regionrådets prosjektleder finansieres gjennom prosjektet.
Gjennomføring i tråd med vedtatt prosjektplan og informasjon gitt regionrådet og kommunestyrene.
- **Bærekraftsutvikler** 500 000,-
Prosjekt med 3 års varighet.
- **Arrangementsutvikling** 500.000,-
Prosjekt med 3 års varighet.

Eksterne prosjekter:

- **Stedsutvikling** 300.000,-
- **UKM** 100.000,-
Fylkesmønstringen for ungdommens kulturmønstring.
(UKM) 2015 til 2017. UKM skal arrangeres på Hadeland i tre år.
Dette arrangementet går på rundgang i fylket.
- **Desentralisert utdanning.** 300 000,-
Bygger på avtale inngått med kommunene og medlemskap i Studiesenteret.no.
- **Nasjonalt glassmuseum.** 200 000,-
- **Samferdselsprosjekter** 335 000,-
- **Glasslåven** 200 000,-
- **NM 2017** 100 000,-
- **Identitet og Historie** 100 000,-
- **Mat og opplevelser** 100 000,-
- **Kompetanse** 100 000,-
- **Etablererkurs** 100 000,-

Disponerte midler: 4 335 000,-
Udisponerte midler: 341 257,-

HADELAND

PROSJEKTPLAN 2016

Hadeland -nært og naturlig

– Regionrådet for Hadeland sitt tilflyttings- og etableringsprosjekt

Prosjekteier	Regionrådet for Hadeland
Prosjektansvarlig	Regionkoordinator Sigmund Hagen
Prosjektleder	Vibeke Buraas Dyrnes

Innholdsfortegnelse:

1. Innledning.....	2
2. Bakgrunn for prosjektet/ forankring.....	2
3. Formål	3
4. Mål (hva skal konkret leveres av prosjektet).....	3
5. Omfang og avgrensning.....	4
6. Hovedinnhold og faser, varighet.....	5
7. Suksessfaktorer.....	8
8. Rammebetingelser.....	8
9. Organisering med prinsippansvarskart, roller og ansvar.....	8
10. Budsjett.....	9
VEDLEGG.....	10

1. Innledning

Hadeland har et stort vekstpotensial i kraft av regionens sentrale beliggenhet i forhold til Oslo, Gardermoen, Gjøvik og Hønefoss. Vekst i form av befolkningsutvikling og ny næringsetablering er både mulig og ønskelig.

“Hadeland – nært og naturlig” er en regional satsing for å bistå kommunene med å nå målene i kommunalplaner og regionale planer /Fylkesdelsplan. Prosjektet startet opp i 2007. Prosjektet er dynamisk utformet og hele tiden under utvikling, og derfor revideres prosjektplanen årlig.

2. Bakgrunn/forankring

“Hadeland – nært og naturlig” er en satsing forankret i flere planer.

- Regional Plan for Hadeland 2015-2021
- Regionalt handlingsprogram 2015 fra OFK
- Kommuneplanene til Jevnaker, Lunner og Gran

Det er ulike utfordringer i regionen som det er ønskelig at prosjektet «Hadeland – nært og naturlig» jobber for:

- Profilerings og synliggjøring av Hadeland for å oppnå økt bevissthet blant befolkningen på Østlandet om Hadeland som attraktiv bo- og etablererregion, med kort vei til Oslo, Hønefoss og Gardermoen.
- Stimulere til gode aktiviteter som underbygger at regionen er attraktiv
- Stimulere til god og gjennomtenkt stedsutvikling
- Videreføring av regionens fokus på fornybar energi og bærekraftig utvikling
- Stimulere til flere lokale arbeidsplasser

Befolkningsvekst:

Per 1.1.2015 var total befolkning på Hadeland 29287. Lunner og Gran har nå et mål om en befolkningsvekst på 1,5%, og Jevnaker har et mål om 1%. Veksten de siste årene har totalt vært mye lavere enn dette.

Det er allikevel positiv vekst i alle kommunene, men det er et ønske om at denne skal være høyere. Det er derfor fortsatt viktig med tiltak for å stimulere til å øke befolkningen på Hadeland.

Historie

Det ble gjennomført et forprosjekt i 2006-2007, og hovedprosjektet "Bo- og etablererregion Hadeland" ble startet opp i oktober 2007. Våren 2011 skiftet prosjektet navn til «Hadeland – nært og naturlig».

Eksempler på ulike tiltak og satsinger som har blitt gjennomført de siste årene er: Utplassering av skilt på hovedinnsfartsåre, evaluering av prosjektet, utarbeiding av kommunikasjonsstrategi og undersøkelser av målgruppene. Det foregår et jevnlig markedsføringsarbeid via sosiale medier, på nett, annonser, artikler i ulike skrevne og digitale medier, film mm. Hadelandsmessa og Hadelandskonferansen er arenaer hvor prosjektet samarbeider om å fremme lokalt næringsliv, og prosjektet har vært deltaker i ulike stedutviklingsprosesser ulike steder på Hadeland.

Målgruppe

De prioriterte målgruppene for prosjektet er egne innbyggere, barnefamilier i Oslo og omegn, mobile og høyt utdannede arbeidstakere, bedriftsledere og gründere¹. Det er også et mål for prosjektet å bistå kommunene og andre utviklingsaktører i arbeid med stedsutvikling og utbyggingsprosjekter.

3. **Formål** (hvorfor, hva skal oppnås)

Formålet med prosjektet er å bidra til at:

«Hadeland blir den mest attraktive tilflyttings- og etablererregion på Østlandet for den som vil leve i takt med naturens bæreevne».

4. **Mål** (hva skal konkret leveres av prosjektet)

Hovedmål for «Hadeland – nært og naturlig» er å bidra i prosesser og tiltak som arbeider for at Hadeland skal bli en attraktiv og bærekraftig bo- og etablererregion, og at befolkningstallet og antallet lokale arbeidsplasser øker.

Prosjektet har selv ikke kapasitet eller ressurser til å nå målene på egen hånd. Det er derfor viktig å spille på lag med andre som jobber mot samme mål, og gjøre andre gode.

«Hadeland – nært og naturlig» vil i 2016 bestå av følgende delprosjekter:

1) Synliggjøre og markedsføre Hadeland som attraktiv, grønn og bærekraftig region.

- Mål:
- Hadeland skal bli bedre kjent utover regionens grenser
  - Kommunene får ønsket befolkningsvekst
  - Befolkningen skal føle stolthet for Hadeland og omtale regionen i positive ordelag til alle de snakker med.
  - Regionen skal oppfattes som næringsvennlig/etablerervennlig/attraktiv i forhold til sammenlignbare regioner.

---

¹ Se mer om målgrupper s.8 i kommunikasjonsstrategien – vedlegg 4

- Stimulere til at regionen blir ledende for bærekraftig samfunnsutvikling, og at den er et godt eksempel for bærekraftig miljøbruk i alle ledd, hvor bruk av fornybar energi skal prioriteres.

2) Bidra i arbeidet med stedsutvikling

Mål: at det etableres tilgjengelige, bærekraftige og attraktive bomiljøer og tettsteder

3) Bidra i arbeidet med å få flere til å etablere kompetansebaserte virksomheter på Hadeland, og til å få utviklet et næringsliv i takt med naturens bæreevne.

5. Omfang og avgrensning

Hadeland- nært og naturlig er ikke et enkeltstående prosjekt, men en overordnet organisering av flere delprosjekter som skal jobbe for formålet nevnt over.

Det handler først og fremst om «å gjøre andre gode», dvs at mange av målene kun kan oppnås gjennom samarbeid med andre aktører, ikke gjennom egne tiltak. Det er viktig å fungere som døråpner og nettverksskaper.

Prosjektet må hele tiden vurderes og justeres ut fra hva som synes mest hensiktsmessig innenfor vedtatt ramme. Prosjektet vil tjene på en dynamisk gjennomføring.

«Hadeland – nært og naturlig» støtter opp om relaterte prosjekter. Det kan være prosjekter initiert eller støttet av Regionrådet for Hadeland, av kommunene, næringshagen, private og andre, som også jobber for at Hadeland skal være en god bo- og etablererregion. Disse prosjektene kan i ulik grad være med å oppfylle målsettingene til prosjektet.

En liten del av budsjettet er avsatt for å støtte aktiviteter/tiltak som bidrar til at Hadeland blir mer synlig og attraktiv ved å skape økt trivsel i regionen eller at Hadelands fortrinn blir kjent utenfor regionens grenser².

Prosjektleder har også støttet prosjekter ved å fungere som sekretær/ koordinator i arbeidsgrupper. Eksempel på slikt arbeid er Øståsen Skiløyper og 9 andre idrettslag på Hadeland sitt arbeid med å sette opp nye skilter og tavler på turstier/ skiløyper og sykkelruter på Hadeland i 2013-16.

En kan i løpet av prosjektperioden se for seg at det utvikles flere prosjekter som vil få konsekvenser for "Hadeland – nært og naturlig". Se vedlegg 3 for oversikt over en del relaterte prosjekter og aktuelle samarbeidspartnere.

---

² Se mer om dette i Vedlegg 1, s.11

6. Hovedinnhold - tiltak

I tillegg til nettverksbygging og samarbeid med andre, vil det arbeides med egne aktiviteter.

I 2013 ble prosjektet evaluert, og det ble utarbeidet en langsiktig kommunikasjonsstrategi for «Hadeland – nært og naturlig». Ut fra denne ble det laget en handlingsplan for markedsføringstiltak³.

Prosjektet er dynamisk, og i henhold til kommunikasjonsstrategien og handlingsplanen vil flere tiltak bli utarbeidet i løpet av året.

- 1) DELPROSJEKT 1: Synliggjøre og markedsføre Hadeland som attraktiv, grønn og bærekraftig region.

Tiltak	Samarbeid med	Ansvar	Når
<p>Følge opp markedsføringstiltak i henhold til handlingsplan/strategi</p> <p>Eksempler på viktige tiltak i 2016:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Informasjonskampanje: Lage medieplan med saker som forhåpentligvis kan selges inn til regionale og nasjonale medier. - Informasjonskampanje: Samarbeide med kommunene om velkomstpakker til nyinnflyttede. Hensikt er å gjøre kommuneansatte til ambassadører for regionen, og å gi nyinnflyttede en tilhørighet til Hadeland fra første dag. Inneholder ulike elementer, som faddere, velkomstmøter, gratis tilbud på aktiviteter, brosjyre/info - Fortsette arbeidet med å markedsføre ledige stillinger i regionen Det er laget en nettside «hadelandsjobb.no». Kampanjer rundt denne i løpet av året. - Gjennomgang og konkretisering av målgrupper, samt se på hva som er relevante arenaer for å treffe målgruppene 	<p>Axent Kommunikasjon</p> <p>Axent kommunikasjon</p>	<p>VBD</p>	<p>Sommer/høst 2016</p> <p>Løpende</p> <p>Løpende</p>

³ Handlingsplanen er utarbeidet på bakgrunn av tiltaksplan i kommunikasjonsstrategien. Denne er et dynamisk dokument, og ligger derfor ikke vedlagt prosjektplanen.

<ul style="list-style-type: none"> - Film – videreutvikle filmer til bruk av markedsføring av regionen som attraktiv - Brosjyre – lager brosjyre som kan deles ut til nyinnflyttede, næringslivet, eiendomsmevlere m.fl 	<p>Enjoy Media</p> <p>Rabalderfabrikken</p>		<p>Vår 2016</p> <p>Vår 2016</p>
<p>Drift og oppdatering av hjemmesiden regionhadeland.no, ledigtomt.no og hadelandsjobb.no</p> <p>- sidene redigeres og oppdateres på innhold, lay-out og design</p> <p>Markedsføre gjennom web-sidene og gjennom egen Facebookside: "Hadeland"⁴</p>	<p>Eksternt IT-firma</p>	<p>VBD</p>	<p>Vår/ sommer 2016</p>
<p>Markedsføre/distribuere logo/profil:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fortsatt distribuere bodyer til alle nyfødte på Hadeland med logo og slagord gjennom helsestasjonene • Lage flere profileringsartikler med logo og slagord • Følge opp og oppfordre bruken av logo/profil av eksterne brukere 	<p>Kommunene</p>	<p>VBD</p> <p>VBD</p> <p>VBD</p>	<p>Løpende</p> <p>Løpende</p> <p>Løpende</p>
<p>Velkomstsilt på hovedinnfartsårene</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppfølging av vedlikehold i henhold til avtale 	<p>Mesta</p>	<p>VBD</p>	<p>Løpende</p>
<p>Markedsføre regionen gjennom Oppland Pluss og finnehjem.no</p>	<p>Oppland FK v/ Tor Kristian Mjelde</p>	<p>VBD</p>	<p>Løpende</p>

⁴ <http://www.facebook.com/regionhadeland>

DELPROSJEKT 2 - Bidra i arbeidet med stedsutvikling: tilgjengelige, bærekraftige og attraktive bomiljøer og regionsenter.

Tiltak	Samarbeid med	Ansvar	Når
Bidra i stedsutviklingsprosjekter som tar sikte på bærekraftig, funksjonell og estetisk bolig- og næringsutvikling. Støtte opp om slike prosjekter der det ikke er aktuelt eller interessant at prosjektleder er med direkte i arbeidet.	Lunner kommune/ Lunner Almenning/ Framtidas Bygder Jevnaker kommune/ Ringerike Utvikling/ Jevnaker 2020 Gran kommune/ Landsbyen Brandbu/ Gran Handel og Håndverk	VBD	Løpende
Støtte til arrangementer/ sosiale møteplasser ol	Arrangementsutvikler/ Relevante prosjekter og aktører	VBD	Løpende
Ungdomssatsing – «Trygt hjem for en 50-lapp» og støtte «Aktiv sommer» og «Filmfokus»	Kulturkontorene og OFK	VBD	Løpende

DELPROSJEKT 3 - Bidra i arbeidet med å få flere til å etablere virksomheter på Hadeland:

Tiltak	Samarbeid med	Ansvar	Når
Bidra i arbeidet med planlegging og gjennomføring av Hadelandskonferansen og Hadelandsmessa 2016	Hadelandshagen/ programkomiteen for Hadelandskonferansen	VBD	Løpende/ høst 2016
Samarbeide med næringsansvarlige i kommunene og Hadelandshagen for markedsføring av Hadeland som en attraktiv næringsregion	Kommunene/ Hadelandshagen	VBD	Løpende

7. Suksessfaktorer

- At kommunene tilrettelegger godt for samarbeid med prosjektet, både på ledelsesnivå og nedover i organisasjonene
- At kommuner og andre aktører tar målet om bærekraftig utvikling på alvor, slik at regionen kan vise konkrete eksempler og ikke bare «tomme ord»
- At næringslivsaktører er villig til å samarbeide med prosjektet
- At kommunene har vilje til å utvikle forpliktende samarbeid og entusiasme innad i regionen
- At det samarbeides bra med relaterte prosjekter og andre relevante samarbeidspartnere
- At det bevilges nok penger til ulike tiltak i prosjektet
- At prosjektet utvikles og er dynamisk, blant annet med tanke på den mulige kommunereformen/ kommunesammenslåing

8. Rammebetingelser

Prosjektet er vedtatt å være en av regionens hovedsatsinger. «Hadeland – nært og naturlig» er utviklet til å bli regionens spissede profil. Dette krever tilstrekkelige satsing. For at det skal bli rom for gjennomføring av egne tiltak, i tillegg til lønnsutgifter til prosjektleder må kostnadsrammen være minimum være 1 200 000 kr pr år.

I 2016 er det mange kostnadskrevende tiltak på gang, og for å få gjennomført disse kreves det en satsning på 1 400 000,-

9. Organisering med prinsippansvarskart, roller og ansvar⁵

Prosjekteier	Regionrådet for Hadeland v/leder Willy Westhagen
Prosjektansvarlig	Regionkoordinator Sigmund Hagen(PA)
Prosjektleder	Vibeke Buraas Dyrnes
Styringsgruppe	Ordførere og rådmenn i Jevnaker, Lunner og Gran og Regionkoordinator

---

⁵ Se også Vedlegg 2

10. Budsjett

Element/aktivitet	2016
Prosjektleder lønn (inkl. adm. kostnader, sos.utg. og husleie)	640 000
Drift, oppgradering og markedsføring av www.hadelandsjobb.no www.regionhadeland.no og www.ledigtomt.no	80 000
Vedlikehold av skilt v/adkomstveier til Hadeland	20 000
Ungdomssatsing/trygt hjem for en 50-lapp	20 000
Gjennomføring av markedsføringstiltak i handlingsplan, evaluering og ekstern konsulentbistand bl.a.: - fast konsulentoppdrag a 4 t per mnd (50 000) - velkomstpakke (50 000)	100 000
Annonsering – kjøpt markedsføring	70 000
Profileringsutstyr og gaver – bodyer, roll-up, div. give aways osv. (Hadelandsmessa, babybodyer mm)	100 000
Opplæring/ nettverksbygging/møter	20 000
Kommunenes og regionens stand på Hadelandsmessa	40 000
Støtte til eksterne aktører/prosjekter/arrangementer som bidrar til målene om befolkningsvekst og en attraktiv region ⁶	100 000
Filmer for Hadeland	100 000
Brosjyre for Hadeland (trykking 30 000,-, tekst 10 000,-, evt utsending alle husstander 40 000,-)	80 000
Reserve	30 000
Sum	1 400 000

Det settes av 1 400 000 kr fra partnerskapsmidler.

Det vil være nødvendig med justeringer. Årlig budsjett/regnskap blir kontrollert av revisor.

⁶ Se vedlegg 1 med kriterier for hvem som kan få av disse midlene

VEDLEGG 1:

Støtte til eksterne aktører/prosjekter

I prosjektplanen til «Hadeland – nært og naturlig» for 2016 er det avsatt 100 000,- til å støtte tiltak som bidrar til:

- Økt trivsel i regionen – bygge intern stolthet
- Hadeland fortrinn blir bedre kjent utenfor regionen – ekstern markedsføring

Begrunnelse:

Regionrådet får i løpet av året flere henvendelser fra enkeltpersoner (ildsjeler), lag, foreninger eller andre aktører som ønsker å gjennomføre mindre tiltak og arrangement som er positive for folk i regionen, og ønsker økonomisk støtte til dette. Regionrådet har til nå ikke satt av midler til å støtte slike initiativ. Det kan være mulig å få mye igjen for små beløp som utløser eller inspirerer frivillig innsats.

Det innarbeides derfor en pott i prosjektet «Hadeland – nært og naturlig» til støtte for slike initiativ.

Vilkår for tildeling

Forutsetninger for å få midler er at tiltaket støtter opp om målene i «Hadeland – nært og naturlig», og slik bidrar til å fremme Hadelands omdømme på en positiv måte. Dette kan være ved å bygge intern stolthet ved at det skjer noe bra i regionen eller markedsføre Hadeland eksternt.

Tildeling av midler krever kortfattet skriftlig notat om prosjektet/tiltaket med budsjett og en sluttrapport om gjennomføring.

Midlene skal brukes til prosjekter, tiltak eller arrangement og skal ikke gå til:

- Offentlige aktører
- Driftstøtte til lag eller foreninger
- Næringsutvikling
- Innkjøp av utstyr
- Aktører, tiltak, arrangementer som har fått midler gjennom denne potten tidligere prioriteres lavere

Tildelingssummen kan variere, men maksimal utbetaling til enkelttiltak vil være 50 000,-. Prosjektleder og prosjektansvarlig disponerer midlene og avgjør tildeling. Rapportering om tildeling gis fortløpende på møter i styringsgruppa.

VEDLEGG 2:**Prinsippansvarskart som avklarer de ulike instansenes rolle og ansvar i prosjektet**

Funksjoner/ roller	Ansvar	Hovedoppgaver	Hvem
Oppdrags- giver/ Prosjekteier	Prosjekteier -øverste ansvarlige for gjennomføringen av prosjektet, resultatansvarlig	-godkjenner prosjektmandatet -utpeker prosjektansvarlig -forankrer prosjektet i linjen og i politiske fora -rekrutterer styringsgruppe	Regionrådet for Hadeland v/ leder Willy Westhagen
Prosjekt- ansvarlig	Overordnet ansvar for gjennomføring av prosjektet, resultatansvarlig	-rekrutterer prosjektleder og øvrige medlemmer til prosjektorganisering -utarbeider prosjektmandat -sikrer ressurser -sikrer forankring i ulike fora -avklarer tillitsvalgtes deltakelse, ev brukermedvirkning, sikre likestilling -leder styringsgruppa -innkaller til styringsgruppemøter -følger opp prosjektleder -gjør avtaler med bidragsyterne om ressursinnsats -rapporterer til prosjekteier	Regionkoordinator Sigmund Hagen
Styringsgruppa	Overordnet ansvar for gjennomføringen av prosjektet, resultatansvarlig Fungerer på vegne av prosjekteier Månedlige møter	-vedtar strategier, milepælplan og andre rammer -sikrer framdrift og resultatoppnåelse -sikrer ressurstilgangen og overvåker ressursbruken -følger opp spesielle utfordringer/usikkerhet -tar viktige beslutninger -rapporterer til prosjekteier -sikrer god underveis- og sluttevaluering	Ordførere og rådmenn i Jevnaker, Lunner og Gran
Prosjektleder	Daglig leder for prosjektet Ansvarlig for framdrift og resultatoppnåelse	-leder prosjektgruppa og arbeidsprosessene (planlegging, gjennomføring og oppfølging) -sekretær for styringsgruppa -følger opp styringsgruppas beslutninger -rapporterer til styringsgruppa	Vibeke Buraas Dyrnes
Referanse- gruppe	Ingen formell eller forpliktende rolle	Involvering Gir råd og faglige innspill Fungerer som arbeidsgruppe i ulike delprosjekt	Gunnar Haslerud, Hans Tollef Solberg Ole Dæhlen og Kristin Molstad
Konsulenter		Bistår i arbeidet med oppfølging av markedsføringstiltak for prosjektet	Axent kommunikasjon, Medon og Oppland + v/ Tor Kristian Mjelde

VEDLEGG 3: RELATERTE PROSJEKTER OG SAMARBEIDSPARTNERE:

Under følger et utvalg prosjekter og samarbeidspartnere. Lista er ikke fullstendig. Dette er aktører/ prosjekter vi samarbeider med og støtter opp under, også for å unngå dobbeltarbeid.

Prosjekter	Beskrivelse	Ansvarlig
Bærekraftspådriver	Videreføre satsinger i det tidligere klimapådriver-prosjektet samt nye satsinger for et mer bærekraftig Hadeland	Prosjektleder Kristin Molstad
Harestua – stedsutvikling	På Harestua jobbes det for utbygging av boliger, kommunale byggerier og utvikling av næring i sentrum samt langs RV 4. Det lages veiledere for hvordan stedsutviklingen bør foregå.	Lunner kommune v/ bo- og næringsrådgiver Ole Dæhlen, samt Lunner Almanning v/ Fredrik Bärnholt
Framtidens bygder	Nasjonalt prosjekt der Harestua/Lunner kommune er en av 12 piloter som skal bidra til økt kunnskap og eksempler på hvordan bærekraftig- og klimavennlig stedsutvikling kan gjøre bygdene til gode forbilder.	Prosjektleder Alf Waage i NAL Ecobox, Aasmund Bunkholt i Trefokus og Ingvild Rørenholt i Zero.
Jevnaker 2020	Jevnaker 2020 er et samarbeidsprosjekt mellom Jevnaker Næringsdrivende og Jevnaker kommune/ Ringerike Utvikling – jobbe sammen for Jevnakers utvikling	Prosjektleder Knut Wang
Gran sentrum	Samarbeid med Gran kommune og Gran Handel og Håndverk – utvikle sentrum	Gran kommune v/ Øyvind Sørli og Gran Handel og håndverk
Skilting av turstier/ løyper/ sykkelruter	Prosjekt med støtte av OFK og Gjensidigestiftelsen for oppsetting av nye skilt. Hensikten er enhetlig og oversiktlig merking av turstier/ løyper og sykkelruter på Hadeland.	Lokale lag og foreninger v/Øståsen Skiløyper, grunneiere, OFK
Tiltak for ungdom	“Trygt hjem for en 50-lapp”, ”Filmfokus” og ”Aktiv Sommer ”	Kulturkontorene og Regionrådet

Oppland +	Markedsførings-/ omdømmeprojekt for å synliggjøre Oppland som et attraktivt fylke for bosetting og næringsetableringer	OFK v/ Tor Kristian Mjelde
Hadeland og Ringerike Reiseliv/ Gjøvikregionen	Fusjonert reiselivsdestinasjonselskap for regionen	Arne Jørgen Skurdal og Mette Stenersen
Hadelandshagen	Næringshage for Gran og Lunner.	Styret i Hadelandshagen AS og daglig leder Dagfinn Edvardsen
Hadelandsmessa	Næringslivs- handelsmesse for regionen	Hadeland VGS og Hadelandshagen
Hadelandskonferansen	Konferanse for å fremme regionen og næringslivet på Hadeland	Hadelandshagen/ programkomite
Etablererveiledning	Veiledning for nyetablerere.	Etablererveileder i Gran og Lunner - Kari Isingrud Ringerike Etablerersenter - Svein Eystein Lindberg
Granavollen regionale pilegrimssenter	Et av 6 regionale pilegrimssenter langs pilegrimsleden Oslo-Trondheim	Prosjektleder Jane Dahl Sogn
Hadelandsbonden 2020	Prosjektet har som mål å bevare Hadeland som levende bygd, med matproduksjon og vakkert kulturlandskap.	Landbrukets fagråd Hadeland
Lokale arrangementer	Lokale arrangementer som er med og markedsfører Hadeland og det mangfoldet som finnes. Eksempler er Potetfestivalen i Gran, Oktoberfestivalen i Brandbu og Sagstokk på Harestua.	
Energigården	Energigården er et informasjonssenter for bioenergi og annen fornybar energi.	Erik Eid Hole
Glasslåven	Målet er å bygge om den verneverdige 1880-talls låven på Granavollen til et senter for skapende	Randi Thorsen

	kunst, kunsthåndverk og håndverkstradisjoner. Nær pilegrimssenteret på Granavollen.	
Arrangementsutvikling	Prosjekt startet opp i 2015. Mål er økt innovasjon og verdiskaping av opplevelser og arrangementer på Hadeland og i Gjøvikregionen.	Prosjektleder Marianne Aashaug

Sluttrapport – Januar 2016

Klimapådriver for Hadeland

Regionalt prosjekt 13.11.12-31.12.15

«Et bærekraftig Hadeland»

Begrepet *bærekraftig utvikling* ble første gang brukt i Brundtlandsrapporten *Vår felles framtid* (1987) og defineres som «utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov». Det inkluderer sosial, økonomisk og økologisk bærekraft.

*«Vision without action is merely a dream.
Action without vision just passes the time.
Vision with action can change the world.»*

Joel A. Barker

«Det er viljen som det gjelder! Viljen frigjør eller feller!»

Fra «Brandt», Henrik Ibsen

1 Prosjektbeskrivelse

Sentrale myndigheter forventer at kommunene bidrar til å nå Norges klimamål innenfor de sektorene kommunen besitter virkemidler. Klima skal være på dagsorden for alle ansatte i en kommune, men av erfaring er det viktig å ha en ressurs innen kommunen som kan sette klimaarbeidet i system internt i kommunen, og samtidig bidra til å sette klima på agendaen og utløse klimatiltak i resten av lokalsamfunnet.

Gran, Lunner og Jevnaker kommuner har erfart verdien av å ha en dedikert ressurs med fokus på energi og klima, og har hatt en regional klimapådriverstilling siden 2009. Klimapådriveren er en motivator, koordinator, initiativtaker og bistandsyter til de tre kommunenes klima- og energiarbeid. Denne måten å organisere kommunalt energi- og klimaarbeid i et regionalt samarbeid er unik i norsk sammenheng.

Reduksjon av klimagassutslipp må skje på alle nivåer; fra hvert enkelt individ til bedrifter, kommuner, regionale og nasjonale myndigheter. Klimautfordringen berører også flere ulike fagområder og stiller krav til stor grad av tverrfaglighet og samarbeid på tvers av kommuner, sektorer og fagmiljøer. Klimapådriverprosjektet har følgelig hatt en bred målgruppe som omfatter lokalpolitikere og store deler av kommunens administrasjon, primærnæringen, skoleverket, næringslivsaktører, og innbyggere. En regional klimapådriver bidrar til å initiere, koordinere og utvikle samarbeid og dialog som utløser aktiviteter og tiltak som reduserer klimagassutslipp og fremmer bærekraftige løsninger.

Videre har klimapådriveren aktivt jobbet med å bygge nettverk og søke samarbeid regionalt og nasjonalt for å styrke tilgangen til fagkunnskap og finansering som kan styrke det regionale energi- og klimaarbeidet ytterligere.

Klimapådriveren har også gjennom formidling og mediedekning bidratt til å sette energi- og klima på agendaen og gjøre regionens energi- og klimaarbeid mer synlig. I så måte er klimapådriverprosjektet et viktig bidrag i regionrådets arbeid for å profilere Hadeland som en «grønn region».

Vedlegg: Prosjektplan

2 Formål og målsetninger

En regional klimapådriver er et sentralt virkemiddel for at de tre Hadelandskommunene skal nå målsetningene nedfelt i sine energi- og klimaplaner, og prosjektet har som formål å styrke energi- og klimaarbeidet i Hadelandsregionen.

Prosjektet er også et viktig supplement til den regionale bo- og etableringssatsningen «Hadeland – Nært og Naturlig» som har til formål å gjøre Hadeland til «den mest attraktive tilflyttingsregionen på Østlandet for den som ønsker å leve i takt med naturens bæreevne».

Klimapådriverprosjektet har tre delmål:

1	Klimapådriver skal drive holdningsskapende arbeid og bidra til å øke kunnskap om og styrke mobilisering for energi- og klimaarbeid i lokalsamfunnet.
2	Klimapådriver skal inspirere og være en pådriver for at kommunene når målsettingene i

	klima og energiplanene. Det skal oppnås konkrete resultater for energieffektivisering, energiomlegging og reduksjon av klimagassutslipp.
3	Klimapådriver skal bistå i arbeidet med å revidere kommunenes energi- og klimaplaner og bidra til at disse er godt kjent og forankret i kommunenes administrasjon.

3 Forankring i planverk

Prosjektet «Klimapådriver Hadeland» er en regional satsing forankret i flere planer og strategier. Alle tre kommunene på Hadeland har to plandokumenter med mål og tiltak knyttet til energi- og klima for egen virksomhet og aktivitet; Temaplan for energi og klimaplan 2009-2014¹ og kommunedelplanen for samfunnsutvikling².

I tillegg finnes det regionale planer og strategier for bærekraftig samfunnsutvikling som skal legges til grunn for kommunal planlegging og virksomhet;

- Regional plan for Hadeland 2014-2021 (på høring)³
- Regional plan for klima- og energi for Oppland 2013-2024⁴
- Strategi for skog- og tresektoren i Hedmark og Oppland 2013-2016⁵.

4 Prosjektets historie

Kommunene på Hadeland har siden 1991 jobbet målrettet med bioenergi og praktisk anvendelse av regionens bioressurser. Energigården ble opprettet som et nasjonalt kompetansesenter for bioenergi i 1991. I 2003 gikk Gran, Lunner og Jevnaker kommuner sammen med Energigården og Oppland fylkeskommune om å etablere en regional satsning på bioenergi i Hadelandsregionen. Prosjektet BIOREG (2003-2010) ble opprettet med formål om å befeste og styrke Hadeland som en ledende bioenergiregion i Norge. Målet var at Hadeland skulle være ledende innen kompetanse og utvikling i praktisk anvendelse, samt innen næringsutvikling, produksjon – og bruk av bioenergi.

Den regionale satsningen på bioenergi dannet grunnlaget for at Lunner, Gran og Jevnaker i 2007 ble utnevnt til de første Grønne energikommunene i Norge sammen med Oppland fylkeskommune. For å følge opp forpliktelsene ved å være «Grønne energikommuner» gikk Gran, Jevnaker og Lunner kommune sammen om å opprette en regional prosjektstilling – kalt klimapådriver – som skulle jobbe strategisk og systematisk med energi og klima i Hadelandsregionen. Live Ytrehus ble ansatt som landets første regionale klimapådriver i perioden 2009-2011. Sluttrapporten fra første prosjektperiode bekrefter at de tre Hadelandskommunene hadde gode erfaringer med å samarbeide om en regional stilling og at dette var et godt virkemiddel for å styrke energi- og klimaarbeidet i kommunene. Rapporten anbefaler videreføring av stillingen.

¹ <http://www.klimakommune.enova.no/file.axd?fileDataID=8c1a8378-7269-46a5-8498-8f8c71491109>

² Lunner: Kommuneplanens samfunnsdel 2013 – 2024, <file:///C:/Users/krm0/Downloads/Kommuneplanens%252Bsamfunnsdel%252B2013-2024.pdf>
Gran: Kommunedelplan for samfunnsutvikling 2015 –?

Jevnaker:

³ http://www.oppland.no/PageFiles/199867/Regional_plan_Hadeland_WEB.pdf.pdf

⁴ <http://www.oppland.no/Documents/Miljo/Regional%20plan%20for%20klima%20og%20energi%20for%20Oppland%202013-2024.pdf>

⁵ <http://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMHE/06%20Landbruk%20og%20mat/Skogbruk/2013%20Strategi%20for%20skog-%20og%20tresektoren%200314.pdf>

En annen faktor som var medvirkende til å videreføre klimapådriverprosjektet var at det ville bidra til å synliggjøre og utvikle Hadeland som en grønn region og på den måten ha positive ringvirkninger på andre regionale satsninger. Regionrådet har siden 2007 hatt en tung regional satsing for å stimulere til økt tilflytting og næringsetablering på Hadeland. Prosjektet, som nå kalles «Hadeland – nært og naturlig», har som hovedmål å bidra i prosesser og tiltak som jobber for at Hadeland skal bli en attraktiv og grønn bo- og etablererregion, og at befolkningstallet og antallet lokale arbeidsplasser øker. Siden prosjektet ikke selv har kapasitet eller ressurser til å nå målene på egen hånd, er det en viktig strategi for prosjektet å spille på lag med andre som jobber mot samme mål. Her er klimapådriver en viktig samspiller.

I 2012 ble klimapådriverstillingen vedtatt videreført i tre nye år. Stillingen ble utlyst i august 2012 og Kristin Molstad ble ansatt som ny klimapådriver fra 12.november 2012 til 31.desember 2015.

5 Prosjektorganisering

Prosjektleder er plassert organisatorisk hos regionrådet, med en kontordag pr uke i hver kommune. Regionkoordinator er prosjektleders nærmeste overordnede. Rådmennene er styringsgruppe, og har sammen med regionkoordinator, styringsansvar for prosjektet.

Overordnet organisering

Prosjekteier	Regionrådet for Hadeland
Prosjektansvarlig	Regionkoordinator
Prosjektleder	Kristin Molstad
Styringsgruppe	Rådmenn i Jevnaker, Lunner og Gran og regionkoordinator

Hver kommune har oppnevnt en kontaktperson sentralt plassert i kommunenes administrasjon som sammen med regionkoordinator er klimapådrivers prosjektgruppe. Prosjektgruppen består av Øyvind Sørli (Gran kommune), Kari-Anne Gorset Steffensrud (Lunner kommune), Prosjektgruppa består Mads Kvello Berger (Jevnaker kommune), Kari-Anne Steffensen Gorset (Lunner kommune), Øyvind Sørli (Gran kommune) og Helge Midttun (Landbrukskontoret). Jevnaker kommune har hatt flere utskiftninger underveis i prosjektet. Tidligere representanter fra Jevnaker er Heidi Bergom (2012-2013) og Trond Krågsrud (2014).

Prosjektplanen beskriver klimapådrivers oppgave som motivator og bistandsyter til kommunens klima- og energiarbeid, samt å være initiator for å drive prosesser på tvers av kommunegrensene. Prosjektplanen understreker at klimapådriveren ikke skal behøve å bruke ressurser på å skape tilslutning til sitt arbeid i kommunene. Kommunene har derfor et særlig ansvar for å legge til rette for en effektiv utnyttelse av prosjektlederens ressurser, og rådmennene har det overordnede ansvaret for å sørge for tilstrekkelig forankring av prosjektet både politisk og administrativt.

6 Økonomi

Prosjektet har en årlig budsjetttramme som finansierer lønnsutgifter for prosjektleder i tillegg til aktiviteter og tiltak som skal gjennomføres.

Kommunene bidrar med en egenandel hver, i tillegg er det bevilget partnerskapsmidler fra Oppland fylkeskommune og skjønnsmidler fra Fylkesmannen i Oppland til prosjektet.

Budsjett/Finansiering				
	2012	2013	2014	2015
Totalbudsjett	166 000	850 000	1 315 000	876 000
Egenandel komm	30 000	175 000	175 000	175 000
Skjønnsmidler fra FM	136 000	335 000	350 000	0
Partnerskapsmidler		200 000	400 000	500 000
Fond/Tidligere bevilgninger ⁶		140 000	390 000	156 000
Restmidler				45 000

Klimapådriver har også søkt og fått tildelt midler til enkelte prosjekter og tiltak – ofte i samarbeid med andre aktører.

Ekterne tilskudd/prosjektmidler

Husbanken	Kompetansetilskudd til pilotprosjekt for sol/ved anlegg i to private boliger (2013) – Energiråd Innlandet, VVS foreningen og Klimapådriver for Hadeland	250 000 kr
SustainCo (EU)	Støtte til utredning av fornybare energiløsninger for Klemmahallen idrettshall og barnehage (2014) – Energigården og Klimapådriver for Hadeland	15 000 kr
Enova	Støtte til Glasslåven fra programmet «Ny teknologi i framtidens bygg» (2014) - Stiftelsen Glasslåven Granavolden, Asplan Viak, Gaia Arkitekter og Klimapådriver for Hadeland	850 000 kr
Enova	Støtte til gjennomføring av tiltakspakke i EPC + utskifting til LED gatebelysning (Etterbetales kommunene etter tiltakene er gjennomført)	<i>Innvilget, totalsum ikke kjent</i>
Transnova	Støtte til elsykkelprosjekt i Hjemmetjenesten (2015) – Fremtiden i Våre Hender, Gjøvik kommune og Klimapådriver for Hadeland	52 500 kr
	Kompensasjon for timebruk/reise	15 000 kr
Miljødirektoratet	Støtte til fagseminar om klimatilpasning for kommuner og fylkeskommunen i Innlandet (2015) – Lillehammer og Gjøvik kommuner, Oppland fylkeskommune og Klimapådriver for Hadeland	50 000 kr
Klimaspleis-prosjektet (OFK, FM, Statens vegvesen)	Støtte til klimapådriverprosjektet for gjennomføring av følgende klimatiltak i Hadelandskommunene (2015): - Vintersyklistkampanje	82 650 kr

⁶ Disse midlene består av resterende beløp fra Grønne Energikommune-fondet, partnerskapsmidler fra Regionrådet fra 2012 og skjønnsmidler fra Fylkesmannen fra 2012.

- Ladestasjon for kommunal elbil på Lunner rådhus
- Grønne uker/energirådgivningstjenester
- Elsykler til Hjemmetjenesten

Vedlegg: Prosjektregnskap for 2013-2015

7 Pådriverrollen og arbeidsmetoder

Klimapådriveren er en unik stilling i norsk sammenheng hvor tre kommuner – Gran, Lunner og Jevnaker – har gått sammen om å opprette en regional pådriver for å sette fart på og sørge for kontinuitet i arbeidet med bærekraftig samfunnsutvikling og reduksjon av klimagassutslipp.

Klimapådriverprosjektet er et sentralt virkemiddel for at Hadelandskommunene skal nå målsetningene nedfelt i sine energi- og klimaplaner, og et viktig bidrag i regionrådets arbeid for å gjøre Hadeland til en attraktive tilflytting- og etableringsregion på Østlandet for den som ønsker å leve i tak med naturens bæreevne.

Klimapolitikk krever prinsipiell, helhetlig og langsiktig tankegang som videre krever stor grad av tverrfaglighet, dialog og evne til å tilpasse seg nye metoder og målsetninger for samfunnsutviklingen. Prosjektet har en bred målgruppe som omfatter kommunens politikere og administrasjon, primærnæringen, skoleverket, næringslivsaktører, og innbyggere. Energi- og klimaplanen berører alle disse gruppene på ulike måter, og mange punkter krever god og tydelig kommunikasjon til og mellom målgruppene for å oppnå målsetningene og gjennomføre tiltakene i kommunens energi- og klimaplaner. Erfaringene fra Hadelandskommunene er at en regional klimapådriver er et godt virkemiddel for å tilrettelegge for dette. Som stilingstittelen tilsier, er det spesielt pådriverrollen som vektlegges for at nye initiativ og tiltak settes i gang, dialoger og samarbeidsprosesser initieres og koordineres, og at det er en overordnet oppfølging av energi- og klimamål slik at dette forankres i alle ledd og fører til handling og måloppnåelse. Stillingen skal oppleves som en ekstra ressurs å spille på for kommunene og andre lokale og regionale aktører i deres energi- og klimaarbeid. Blant annet innebærer det å bistå kommunene i deres planarbeid for å sikre at mål om bærekraftig samfunnsutvikling blir ivaretatt og blir et godt verktøy for å iverksette konkrete tiltak innen energi og klima.

Klimapådrivers oppgave handler i stor grad om å mobilisere og tilrettelegge for at andre aktører utvikler langsiktig gode klima- og energiløsninger. Flere av tiltakene kan kun oppnås gjennom samarbeid med andre aktører og prosjekter. Arbeidsmetodene for å oppnå dette har vært utstrakt oppsøkende virksomhet og rullerende kontordag i de tre kommunene for lettere å komme i dialog, avdekke behov og muligheter, og få med seg det som skjer relatert til energi- og klimaarbeidet. I tillegg har samarbeid- og nettverksbygging vært en høyt prioritert arbeidsmetode for å kunne initiere større samarbeidsprosjekter med flere synergieffekter og ha bedre forutsetninger for å utløse midler fra virkemiddelapparatet. Klimapådriveren har også aktivt knyttet til seg ressurspersoner både internt i kommunene og eksternt som har bidratt med rådgivning, erfaringsutveksling og praktisk bistand med å initiere tiltak.

For å skape engasjement og endringsvilje, og finne fram til gode tiltak, virkemidler og strategier for å oppnå klimagassreduksjon og bærekraftig utvikling, er kunnskap om

klimautfordringen og bærekraftige løsninger en viktig forutsetning. En av oppgavene for klimapådriveren er å avdekke behov for kompetanseheving internt i kommunene og i lokalt næringsliv. Neste steg er å bidra til at kunnskapsbehovet dekkes ved å videreformidle kunnskap, knytte inn fagpersoner/miljøer og/eller organisere fagseminarer.

Kunnskapsformidling er også helt essensielt for å mobilisere lokalsamfunnet til den grønne samfunnsomstillingen vi står overfor, og skape bred forståelse for at kommunenes planverk, administrasjon og politikere prioriterer dette arbeidet. Derfor har holdningsskapende arbeid og kunnskapsformidling overfor innbyggere og skole vært en annen viktig arbeidsoppgave for klimapådriveren.

8 Nettverk og samarbeidspartnere

Store deler av energi- og klimaarbeidet kan kun realiseres gjennom samarbeid med andre aktører og prosjekter. En viktig strategi i klimapådriverprosjektet er derfor å aktivt bygge nettverk og søke samarbeid regionalt og nasjonalt for å styrke tilgangen til fagkunnskap og finansiering, og fordi det åpner flere muligheter for å initiere større prosjekter og tiltak i Hadelandsregionen.

Deltakelse i Zeros prosjektnettverk «Framtidens bygder» og konferanser/seminarer, samt besøk til kommuner og regioner som har gode eksempler å vise til i sitt energi- og klimaarbeid⁷, har bidratt med inspirasjon, ideer og gode råd til klimapådriverens arbeid på Hadeland.

I 2014 etablerte klimapådriveren et lite klimanettverk sammen med klima- og miljørådgiver i Gjøvik kommune, miljørådgiver i Lillehammer kommune og en rådgiver ved regionenheten hos Oppland fylkeskommune. Nettverket møtes regelmessig (cirka annenhver måned) og har vært en viktig arena for faglig påfyll, erfaringsutveksling og samarbeid som gagnar alle parter. Flere prosjekter og tiltak har sprunget ut fra dialoger i dette nettverket (Eks: Vintersyklistkampanje, elsykkelprosjekt i hjemmetjenesten, fagsamling om klimatilpasning, Sammen på sykkel).

Energiråd Innlandet organiserer årlige nettverkstreff for ansatte i kommunene i Hedmark og Oppland som jobber med energi- og klimaarbeid. Målet er å øke samarbeidet på tvers av kommunegrensene. Samlingene gir faglig påfyll, løfter fram gode eksempler fra Hedmark/Oppland, og tilrettelegger for erfaringsutveksling mellom kommunene.

Klimaspleis er et toårig prosjekt (2014-2015) der Statens vegvesen, Oppland fylkeskommune og Fylkesmannen samarbeider om gjennomføring av målrettede klimatiltak. Representanter fra de tre etatene har dannet en arbeidsgruppe som har møttes regelmessig de to siste årene. Klimapådriveren har deltatt i arbeidsgruppemøtene som representant for kommunene og har fått anledning til å påvirke og foreslå klimatiltak i regionen og for kommunene.

Det er kun de tre sistnevnte klimanettverkene som eksisterer i fylket per i dag, og klimapådriveren har deltatt aktivt i samtlige. Fylkesmannen i Oppland utførte i 2015 en kort vurdering av nytten av disse; «Oppsummert kan man si at Energiråd Innlandet er det største nettverket i Oppland, men at flere kommuner kunne hatt nytte av hyppigere kontakt med

---

⁷ Skedsmo kommune, Åmot kommune, Østfold fylkeskommune, Regionrådet for Sør-Østerdal, Hurdal kommune, Asker kommune, samt kommunene i Framtidens Bygder og Energiråd Innlandets klimanettverk.

aktuelle fagpersoner enn slik det er pr i dag. Innenfor klima-paraplyen er det så mange ulike arbeidsområder at det trolig ville vært hensiktsmessig med spissede nettverk, for eksempel for arbeidet med energisparekontrakter (EPC) og klimavennlige innkjøp.»

Vedlegg: Oversikt over sentrale ressurspersoner og samarbeidspartnere i klimapådriverprosjektet

9 Strategi og prioriteringer

Prosjektmandatet består av flere delmål som samlet kan bidra på veien mot målet. Målsetninger og tiltakene som er utarbeidet for prosjektperioden 2013-2015 bygger videre på erfaringer fra forrige klimapådriver som er beskrevet i en sluttrapport. Denne sluttrapporten er senere behandlet i møter mellom ordførere, rådmenn og regionkoordinator. Konklusjoner og anbefalinger fra disse drøftingene ble presentert for regionrådet i møter i november 2011 og januar 2012, og danner grunnlaget for prosjektmandatet for 2013-2015.

Gjennom hele prosjektperioden har rollen som pådriver og motivator blitt vektlagt og prosjektleder har prioritert å jobbe med «tiltak som virker» og hvor det finnes handlingsvilje. Valg av tiltak og aktiviteter har regelmessig blitt vurdert og justert ut fra hva som synes mest hensiktsmessig innenfor rammene av kommunenes energi- og klimaplaner. Samtidig har det vært viktig med fleksibilitet i prosjektet til å dra nytte av nye samarbeid- og finansieringsmuligheter, samt følge opp nasjonale og regionale føringer.

Kort oppsummert har følgende faktorer vært tungtveiende i vurderingen av om et tiltak er effektivt og/eller formålstjenlig, og derfor bør prioriteres;

- I hvor stor grad tiltaket bidrar til utslippsreduksjon av klimagasser.
- Gode forutsetninger for samarbeid og økonomisk støtte.
- Politisk vilje til gjennomføring.
- God dialog med ansvarlige i kommuneadministrasjonen og andre involverte aktører.
- Positive synergieffekter for alle tre kommunene.
- Positive ringvirkninger på andre fagområder/prosjekter/satsninger.
- Påvist effekt og/eller gode erfaringer med tiltaket fra andre kommuner, fylkeskommuner etc.
- Etterlyste/uttrykte behov for bistand/tiltak, spesielt fra kommuneadministrasjonen

I tillegg har klimapådriveren hatt fokus på å formidle energi- og klimaarbeid som mulighet for fornying og verdiskaping. Dette for å stimulere til innovasjon og entreprenørskap innen klima og miljø, og for å skape mer forståelse og vilje i samfunnet til å gjennomføre en omstilling til en mer bærekraftig samfunnsutvikling i årene framover.

Prioriterte innsatsområder og tiltak i prosjektperioden⁸:

- 1) Energieffektivisering og energiomlegging i kommunale bygg og private boliger. Her er potensialet for energibesparelse stor, samtidig gir det økonomisk gevinst på lang

---

⁸ Det er transport og landbruk som er de største kildene til klimagassutslipp på Hadeland. Samtidig er de også de mest utfordrende kildene å påvirke. De øvrige satsningsområdene slipper ut relativt små mengder CO₂ i forhold, men er likevel viktig å påvirke i rett retning til mindre utslipp.

sikt og fører ofte til bedre inn klima og komfort. Fornybar energiomlegging, og da særlig til bioenergi, har vært en prioritert satsning i regionen allerede fra 80-tallet.

- 2) Bærekraftig byggeri og økt bruk av tre i bygg
- 3) Tilrettelegge for aktiv transport og styrke bruk av kollektivtransport
- 4) Kompetanseheving innen bærekraftig byggeri, bruk av tre, offentlige anskaffelser, miljøledelse, klimatilpasning
- 5) Grønt entreprenørskap og innovasjon

10 Aktiviteter og resultater

Resultatene av klimapådriverprosjektet evalueres på bakgrunn av;

- hvorvidt de tre delmålene er realisert
- antall og omfang av gjennomførte aktiviteter og tiltak, og klimapådrivers vurdering av effekten av disse
- hvorvidt kommunene og andre aktører erfarer at klimapådriverstillingen styrker og yter bistand i energi- og klimaarbeidet

Klimapådriver har som delmål 1 tilsier, drevet utbredt holdningsskapende arbeid, men det er utfordrende å påvise i hvilken grad dette har bidratt til å øke kunnskap om og styrke mobilisering for energi- og klimaarbeid i lokalsamfunnet. Tilbakemeldingene fra deltakere/mottakere har imidlertid vært at det har vært nyttig, men det var svært varierende grad av oppslutning om fagsamlingene/informasjonsmøtene. Det er tydelig at noen temaer, for eksempel bygg og energi, vekker større interesse enn andre, som miljøsertifisering.

Det er blitt gjennomført flere fagsamlinger og seminarer innen bærekraftig byggeri, bruk av tre, offentlige anskaffelser, miljøledelse og klimatilpasning.

Noen eksempler:

- Grønt og genialt gründercamp for Jevnaker skole (10.trinn) hvor oppdraget var å finne en innovativ løsning for å redusere matsvinn og utnytte matavfallet.
- Informasjonsmøter for næringslivet om miljøledelse
- Håndverkersamlinger om energieffektivisering i bygg og boliger, fremtidige byggekrav og fornybare energiløsninger
- Fagseminarer om trebyggeri
- Fagsamling for plan- og driftsansatte om klimatilpasning i kommunene
- Grønne uker og energirådgivningstjenester
Gratis energirådgivningstjenester til innbyggere (ENØK-telefon, gratis hjemmebesøk av energirådgiver, informasjonsmøter, fagseminarer for byggebransjen) (Samarbeid med Entelligens AS)
- Sol- og vedprosjektet (Samarbeid med Energiråd Innlandet og VVS-foreningen)
Etablering av solfanger og vedovn m/vannkappe i to boliger på Hadeland som stiller sin bolig til disposisjon til datainnsamling, og vil fungere som visningshjem for fornybare løsninger for håndverkere, byggfagelever og boligeiere. Prosjektet har ført til flere reportasjer, befaringer og en veileder om anskaffelse av solfanger og vedovn med vannkappe som skal bidra til mer kunnskap om og bruk av denne fornybare kombiløsningen.

Klimapådriver har initiert flere kompetansehevingstiltak som ikke ble gjennomført eller fikk lite oppslutning.

Noen eksempler:

- Hadelandskommunene ble i 2013 forespurt om å delta i det europeiske Europbuild-prosjektet med formål om å bidra til kompetanseheving innen energieffektivisering og energiomlegging ved rehabilitering av offentlige bygg. Det ble søkt om midler fra Horisont2020-programmet to ganger, men søknadene ble ikke innvilget.
- Innbyggermøte om fornybare energiløsninger og enøk-tiltak i private boliger (ingen oppmøtte pga. forsinket utsendelse av informasjonsbrosjyre i posten)
- Informasjonsmøte for næringslivet i Gran og Jevnaker om miljøledelse (få eller ingen oppmøtte)
- Grønn gründercamp på Hadeland videregående skole (avlyst – skolen trakk seg av ukjente årsaker)
- Invitasjon til byggfaglinja på Hadeland videregående skole om å delta på befarung i visningshus for fornybare løsninger på Kalvsjø, samt foredrag/befarung på Glasslåven (skolen møtte ikke av ukjente årsaker)
- Kurs for lærere om undervisningsverktøy for energieffektivisering og fornybar energi (avlyst pga. for få antall påmeldte)

Klimapådriver har også aktivt videreformidlet relevante fagsamlinger, seminarer og konferanser til kommunens administrasjon og eksterne aktører, og i enkelte tilfeller dekket deltakeravgiften til kommunens ansatte.

Delmål 2 beskriver at klimapådriver skal inspirere og være en pådriver for at kommunene når målsettingene i klima og energiplanene, og at det skal oppnås konkrete resultater for energieffektivisering, energiomlegging og reduksjon av klimagassutslipp. Her er energisparekontraktene (EPC) og utskifting til LED gatelys de to tiltakene som kan vise til betydelig energisparing og har ført til energiomlegging som igjen gir reduksjon av klimagassutslipp. Fase 3 er i gang hvor det skal gjennomføres energieffektiviseringstiltak i 57 kommunale bygg med garantert energireduksjon på 29-31 %. Klimapådriveren har ikke nødvendigvis vært utløsende for gjennomføring av EPC og LED gatelys, men ved at klimapådriver har vært involvert har kommunene fått bistand til en mer effektiv og godt forankret prosess. Sannsynligvis har det også ført til penger spart ved å samarbeide på tvers av kommunene om et større anbud som tiltrekker bedre tilbud.

Klimapådriver har bidratt med å søke og utløse midler, samt knyttet inn fagkompetanse, i prosjekteringen av nye bygg. Formålet med dette arbeidet er å stimulere til bærekraftig byggeri og at målsettingene i energi- og klimaplanene om økt bruk av tre og fornybar energi i bygg blir ivaretatt.

Klimapådriver har vært involvert i følgende byggeprosjekter;

- Klemmahallen idrettshall og barnehage
- Fagerlund barnehage
- Glasslåven (utløst Enova støtte)
- Økolandsby/tun (under arbeid)
- Kartlegging av fjernvarme i Brandbu
- Trestykker (avslått)

Et av innsatsområdene i prosjektet har vært å tilrettelegge for aktiv transport og styrke bruk av kollektivtransport som bidrar til reduksjon av klimagassutslipp. Selv om tiltakene som nevnes ikke bidrar til vesentlig store kutt i klimagassregnskapet for kommunene fordi antall deltakere/involverte er for få, vil det kunne ha betydning hvis tiltaket fremstår som et positivt

eksempel også for andre som bidrar til smitteeffekt og langsiktig adferdsendring. Tiltakene må derfor kunne sies å medvirke til klimagassreduksjon, men at det avhenger av at man lykkes med å stimulere til langsiktig adferdsendring hos deltakere som igjen påvirker andres bevissthet og adferd.

Eksempler på tiltak og aktiviteter:

- Elsykkelkampanje
Gjennomført mai-september 2014: 18 innbyggere fikk låne en elsykkel i tre uker mot å blogge om opplevelsen underveis og delta i evalueringen ved kampanjeslutt. Etter kampanjeslutt har elsykkene vært disponert av Frisklivssentralen, fysio- og ergoterapitjenesten, Flyktningtjenesten og kommuneadministrasjonen
- Elsykkelprosjekt i Hjemmetjenesten (mai-sept 2015).
Samarbeid med Fremtiden i Våre Hender, Hjemmetjenesten i Jevnaker, Gran og Gjøvik. Tre avdelinger i Hjemmetjenesten skal i fire måneder erstatte 1-2 kjøreruter med elsykkel.
- Rammeavtale for kommunale tjenestebiler hvor elbiler og biogassbil ble inkludert
- Ladestasjon for elbil på Lunner rådhus
- Rådslag om biogass
- Vintersyklist-kampanje (jan-mars 2016)
Vintersyklist-kampanje hvor 30 innbyggere får tildelt gratis piggdekk/lys/refleksvest mot at de sykler til/fra jobben minst 2 ganger i uka i 8 uker og blogger om erfaringene på Facebook. (Samarbeid med Oppland fylkeskommune, Gjøvik kommune og Lillehammer kommune).
- Reisevaneundersøkelse (under arbeid)
Utredning av grunnlag for å investere i elbil-pool på rådhusene (gjennomført reisevaneundersøkelse, rapport overleveres til rådmenn i november)
(Samarbeid med Energiråd Innlandet)
- Sammen på sykkel-prosjekt (under arbeid)

Ingen av kommunene på Hadeland har i løpet av prosjektperioden revidert sin energi- og klimaplan. Dermed har prosjektets delmål 3 som oppgir at klimapådriver skal bistå i arbeidet med å revidere kommunenes energi- og klimaplaner ikke blitt realisert. Klimapådriver har imidlertid bidratt med innspill til samtlige kommunedelplaner for samfunnsutvikling, samt Regional plan for Hadeland 2014-2021. Klimapådriver satt også som representant for kommunene i Oppland i arbeidsgruppa som jobbet med å utarbeide forslag til Regional plan for klima- og energi for Oppland 2013-2024.

Siden samtlige energi- og klimaplaner for Hadelandskommunene gikk ut i 2014, bør kommune i nær framtid ta stilling til om disse temaplanene skal revideres, eller om målsetningene for energi og klima skal ivaretas av annet planverk. Et tredje alternativ er at det skal utarbeides en regional strategiplan for energi og klima, siden Gran, Lunner og Jevnaker har etablert et regionalt energi- og klimasamarbeid gjennom klimapådriverprosjektet, og siden eksisterende målsetninger og satsningsområdene for energi, klima og bærekraftig utvikling i stor grad er samsvarende.

Overordnet kan vi si at effekten av klimapådriverprosjektet er at det har bidratt til at tiltak i energi- og klimaplanen er blitt gjennomført. Det kan drøftes hvorvidt disse tiltakene hadde

blitt gjennomført også uten klimapådriver, men at pådriverrollen og tilretteleggingen har vært betydningsfull for de involverte/ansvarlige.

Som prosjektstilling tilknyttet regionalt samarbeid har ikke klimapådriveren vært tilknyttet kommunenes linjeorganisasjon. Det har gitt fleksibilitet i forhold til at klimapådriver kan gå i direkte dialog med ansvarlige personer for gjennomføring for å effektivisere prosessen, og samtidig forankre tiltak direkte hos ledelsen. Utfordringen er å opprette dialog og tillit hos kommuneadministrasjonen slik at klimapådriveren ikke oppleves som ekstern aktør, men at kommunens administrasjon i stedet opplever eierskap i prosjektet. Det er viktig at administrasjonen anser klimapådriver som en intern ressurs i energi- og klimaarbeidet, og bidrar til at klimapådriver holdes oppdatert på relevant informasjon og prosesser. Derfor har klimapådriver aktivt oppsøkt relevante deler av kommunens administrasjon, tilbudt bistand i konkrete saker og hatt rullerende kontor i store deler av prosjektperioden. Klimapådriver opplever at hun i stor grad har lykket med å skape eierskap til prosjektet i de tre kommunene.

Noen av tiltakene og prosjektene hvor klimapådriver har spilt en avgjørende rolle som koordinator og støttespiller:

- Felles avtale for utskifting av HQL lamper til LED i de tre kommunene (samt felles utlysning av ny drift og vedlikeholdsavtale og utarbeidelse av veilysnorm).
- Utløse Enova-støtte til Glasslåven (Norges første økologiske næringsbygg) og bidra til å gjøre dette bygget kjent
- Bruk av tre i kommunale bygg (Bærende konstruksjoner og fasade i tre i Klemmaparken idrettshall og barnehage / Massivtreelementer i Fagerlund barnehage)
- Gjennomføring av gründercampen «Grønt og Genialt» på Jevnaker ungdomsskole (Samarbeid med Ungt Entreprenørskap)
- Innfasing av elbiler og biogassbiler i ny rammeavtale for kommunale tjenestebiler.

Som nevnt har innsatsområder og tiltak som har positiv synergieffekt for alle tre kommunene og eksisterende satsninger blitt prioritert. For kommunene har det vært særlige positive ringvirkninger for folkehelsearbeidet, omdømmebygging og drift- og eiendomsforvaltning. Regionale satsninger som «Hadeland – Nært og naturlig» og «Lokal transport» har også dratt nytte av positive ringvirkninger fra klimapådriverprosjektet, og prosjektet understøtter på flere måter regionrådets arbeid med regional utvikling.

Klimapådriverprosjektet, og flere konkrete aktiviteter og tiltak initiert av klimapådriveren, har gitt Hadelandskommunene positiv omtale blant innbyggere, i lokale medier, og i regionale fora.

Vedlegg; Kortfattet rapportering fra kommunenes klima- og energiplaner

Vedlegg; Beskrivelse av prosjekter, tiltak og aktiviteter

11 Formidling av prosjektets resultater

Prosjektleder rapporterer løpende til regionkoordinator og har jevnlig holdt orienteringer om prosjektet på ordfører- og rådmannsmøter. I tillegg har klimapådriver presentert aktiviteter og resultater fra prosjektet på regionrådsmøte 1-2 ganger i året.

Klimapådriver har jevnlig blitt invitert til å holde foredrag og innlegg om prosjektet og klimaarbeidet på Hadeland for andre kommuner, organisasjoner, foreninger, delegasjoner, etc. *Se vedlagt liste.* Dette er forespørsler som i stor grad er blitt prioritert siden det gir anledning

til kunnskapsformidling, samarbeid- og nettverksbygging, og at begge parter er orientert om hva som skjer relatert til energi- og klimaarbeid i regionen.

I kampanjer rettet mot innbyggere har Facebook-siden «Klimaspleis», som administreres av Oppland fylkeskommune, blitt brukt aktivt for å spre informasjon til innbyggere. I forbindelse med elsykkel-kampanjen og Vintersyklist-kampanjen var et av kriteriene for å delta at deltakerne blogget om sine erfaringer og det skapte mye aktivitet på siden og som er blitt viderefremidlet i sosiale medier.

En del informasjon om energi- og klimaarbeidet er blitt lagt ut på kommunenes og regionrådets hjemmeside, men dette har i hovedsak vært relatert til aktiviteter rettet mot innbyggere. Det er kun Lunner kommune som har gitt klimapådriver direkte tilgang til å legge ut informasjon, mens det i Gran og Jevnaker har gått via kommunikasjonsansvarlige som i lengre perioder ikke har vært tilgjengelige. Klimapådriver har derfor prioritert andre kanaler for informasjonsformidling, og da særlig å skape positive medieomtaler som antageligvis når ut til flere.

Alle klimatilak som er formidlet til medier har sanket positiv omtale og har ført til cirka 25 medieoppslag i lokalavisene (Avisa Hadeland, RingBlad og Oppland Arbeiderblad) og i enkelte fagtidsskrifter. *Se vedlagt liste.*

I tillegg har det blitt satt inn annonser i lokalavisa for de fleste informasjonsmøter og seminarer som er blitt arrangert i regi av klimapådriver. I forbindelse med «Grønne uker» kampanjen i 2014 og 2015 ble det sendt ut informasjonsbrosjyre til alle husstander på Hadeland med informasjon om energirådgivningstjenester og andre klimatilak som kommunene på Hadeland tilrettela for sine innbyggere.

Flere samarbeidspartnere⁹ har bidratt til positive omtale av klimapådriverprosjektet og klimatilak på Hadeland i ulike fora. Fylkesmannen i Oppland laget i 2015 en kort presentasjonsvideo om klimapådriverprosjektet¹⁰ som ligger på deres hjemmeside og på youtube. I tillegg ønsker fylkeskommunen i Oppland å presentere klimapådriverprosjektet på alle regionrådsmøter i fylket i løpet av 2016 som et eksempel til etterfølgelse. Gjennom deltakelse i ulike prosjekter¹¹ har eksempler fra Hadeland blitt presentert både nasjonalt og internasjonalt.

I denne sammenheng vil forhåpentligvis denne sluttrapporten bli et nyttig dokument for erfaringsutveksling og inspirasjon for andre kommuner og regioner til å etablere lignende stillinger/prosjekter. Klimapådriver og flere samarbeidspartnere vil viderefremidle rapporten i sine nettverk.

12 Prosjektets betydning og overføringsverdi

En 2014-rapport fra Miljødirektoratet viser at små kommuner har spesielt store utfordringer i forhold til å følge opp sitt energi- og klimaarbeid. En av utfordringene er at mindre kommuner ofte har større vanskeligheter med å bygge opp gode fagmiljøer og nettverk pga. store avstander til andre og lite midler til å delta på fagseminarer etc. En annen utfordring er at få

---

⁹ Energiråd Innlandet, Energigården, Oppland fylkeskommune, Fylkesmannen i Oppland, Sør-Østerdal regionråd, ZERO, Lillehammer kommune, Gjøvik kommune, Naturvernforbundets lokallag for Gran/Lunner.

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=1bjf2LwwLs4&feature=youtu.be>

¹¹ Sustainco, KOSIBO, Fremtidens Bygder, Elsykkel i hjemmetjenesten.

av de små og mellomstore kommunene har ansatte som jobber dedikert med energi- og klimasaker. Arbeidet med å følge opp små og mellomstore kommuners energi- og klimaplan ivaretas som regel av en 20-50 % stilling, men at lovpålagte oppgaver ofte fører til at stillingsprosenten i praksis er ennå lavere. De små kommunene er samtidig mer sårbare for at oppbygd kompetanse forsvinner når sentrale personer slutter å jobbe i kommunen. Disse funnene bekreftes av Vestlandsforsknings rapport «Barrierer for tverrsektorielle lokale klimatiltak» som er skrevet på oppdrag fra KS. Hovedkonklusjonen fra prosjektet er at det er mangelen på drivere, ikke forekomsten av barrierer, som er den viktigste forklaringen til manglende gjennomføring av tverrsektorielle klimatiltak i kommunene.

Gran, Jevnaker og Lunner er forholdsvis små norske kommuner med trange budsjettammer, og er i denne sammenheng representative for mange norske kommuner. Ved å samarbeide om å ansette en klimapådriver som igangsetter og koordinerer energi- og klimaarbeid i alle tre kommunene, viser de at de nevnte utfordringene mange små kommuner opplever kan løses ved å organisere klimaarbeidet regionalt i en felles stilling. Det har vist seg å effektivisere og koordinere arbeidet (siden utfordringene og målsetningene er stort sett de samme i alle tre kommunene), samtidig som det gir bedre muligheter for tilskudd og samarbeid. Det gir også flere positive spinn-off effekter ved å jobbe på tvers av flere kommuner i form av erfaringsutveksling, kompetansedeling og større nedslagsfelt for prosjekter og tiltak. Det har også vist seg at en kommunes engasjement for et tiltak kan «smitte» over på de andre kommunene. Her er energisparekontrakter og LED gatelys et godt eksempel hvor Jevnaker kommune i begge tilfeller var en pådriver for å få med Gran og Lunner i et samarbeid. I tillegg har en regional klimapådriverstilling vært et synlig kontaktpunkt for eksterne aktører som ønsker å inngå samarbeid eller få informasjon om energi- og klimaarbeidet i regionen.

I all hovedsak kan erfaringene fra Hadelandskommunene sies å ha overføringsverdi for andre kommuner og regioner. Spesielt for små og mellomstore kommuner som ikke har ansatte som jobber med energi og klima på fulltid, ville et samarbeid med andre kommuner om en felles klimapådriver være et svært nyttig verktøy, og da særlig med bakgrunn i tre viktige faktorer;

1. Forvaltning – pådriver for sektoroverskridende og interkommunalt samarbeid og jobber med kompetanseheving internt i virksomheten. Det ligger et stort potensial i å redusere lokale klimagassutslipp ved bedre samordning på tvers av sektorer, og her kan en regional klimapådriverstilling være et godt verktøy.
2. Forankring – fokus på å skape politisk og administrativ bevissthet, gjensidig tillit og forståelse for overordnet planverk, samarbeid og konkrete klimatiltak.
3. Foredling – legg forholdene til rette for at nye ideer tas vare på – enten de initieres internt eller eksternt – og følger opp slik at disse foredles videre til tiltak og handling

Her er noen uttalelser fra andre kommuner og regionale aktører i Oppland om hvordan de vurderer betydningen av klimapådriverprosjektet:

«Klimapådriver på Hadeland har en svært viktig funksjon, og det er ingen andre regioner eller kommuner i Oppland som får til så mye på miljø-siden. Oppland fylkeskommune har flere ganger anbefalt andre regioner å hente erfaringer fra klimapådriver på Hadeland.»

Terezia Hole, rådgiver ved regionalenheten i Oppland fylkeskommune

«Det hersker ingen tvil om at ved å samle klimaengasjementet på regionsnivå har Hadeland tatt en viktig stemme i klimadebatten i Innlandet og har fått gjennomført tiltak og prosjekter rettet mot både privatpersoner og offentlig administrasjon som vi andre i regionen kan lære av og har mulighet for å kople oss på.»

Morten Strøyer Andersen, klima- og miljørådgiver i Gjøvik kommune

«Klimapådriver på Hadeland er viktig fordi; det er en ressurs for klimaarbeidet i hele Oppland, det viser at Hadeland tar klimaarbeid på alvor og det bidrar til å gi oppmerksomhet omkring vår tids største utfordring.»

Mikkel Kvasnes, miljørådgiver i Lillehammer kommune

«En regional klimapådriver får fart på energi- og klimaarbeidet i kommunene.»

Erik Longva, tidligere daglig leder i Energiråd Innlandet

13 Refleksjoner rundt veien videre

Bærekraftig utvikling gjør seg stadig mere gjeldende i nasjonale og regionale føringer for kommuners rolle som samfunnsutvikler og tjenesteyter. De siste årene har bevisstheten om bærekraft fått grobunn innen næringsliv og entreprenørskap, matproduksjon, reiseliv, boligbygging og transport for å nevne noen områder. Flere offentlige og private aktører gjør allerede omstillinger til mer bærekraftig drift og utvikling, ofte motivert av ønske om positivt omdømme, konkurransefortrinn og «first movers advantage», men også basert på et grunnleggende verdivalg. Globale trender, fenomener og hendelser de siste årene har antagelig medvirket til økende bærekraftbevissthet.

Kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner annonserte en stortingsmelding i 2015 om politikk for bærekraftige byer og sterke distrikter som skal legges fram tidlig i 2017. Han sier i stortingsmeldingen at regjeringen vil ruste Norge for fremtiden og sikre bærekraftig vekst og verdiskaping i hele landet. Det er flere utviklingstrekk og trender i samfunnet nå som gjør at en helhetlig og langsiktig bærekraftsatsning på flere områder er betimelig og hensiktsmessig for både landet og Hadelandsregionen;

Klimaavtalen i Paris

På tampen av 2015 fikk verden en klimaavtale hvor det nå er avtalefestet at verden skal bli klimanøytrale i løpet av siste halvdel av dette århundret. Det betyr starten på en prosess som jevnlig skal forbedres de neste tiårene. Hundrevis av store multinasjonale selskaper har brukt Paris til å lansere omfattende CO₂-kutt.

Oljekrisen

Fallet i oljeprisen, dersom det blir varig, gir et betydelig inntektstap og omstillingsbehov, ikke bare for oljevirkosomheten, men også for resten av norsk økonomi (NOU2015:112). Nesten to tredeler av Norges samlede eksport er direkte og indirekte knyttet til olje- og gasssektoren.

---

¹² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-1/id2395258/?ch=2>

Klimatilpasning

Militære tenketanker har advart mot at klimaendringer kan bli en enorm sikkerhetsrisiko og sende mange millioner på flukt. Klimatilpasning tvinger seg også fram som en sentral del av kommunens oppgave som planmyndighet. Hadelandskommunene står overfor varmere og våtere vær de neste tiårene, hvor flom og overvann utgjør de to største utfordringene.

Bærekraftig by- og tettstedsutvikling

Begrepet om bærekraft har en stadig mer framtreddende plass innen stedsutvikling. Offentlig sektor er allerede i gang med utvikling av bærekraftige byer og tettsteder med planer og strategier for bygg, arealbruk, transport, avfallshåndtering, energi og digitalisering. Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging legger stadig strengere føringer for bærekraftig by- og tettstedsutvikling gjennom blant annet fortetting og utbygging av kollektivtilbud.

Teknologi, energi og bioøkonomi

I løpet av få år vil teknologien automatisere, forbedre, forkludre og utfordre alle våre forestillinger om økonomier og markeder, varer og tjenester. Miljøteknologi er et av verdens mest lovende og raskest voksende teknologimarkeder,¹³ og her har Norge flere konkurransefortrinn. Samtidig river teknologien ned gamle forretningsmodeller i stadig nye bransjer og næringer og tradisjonelle verdikjeder brytes opp. Det vil kreve omstillingsevne.

Den teknologibaserte delingsøkonomien (eks: AirBnB, Uber) og globale plattformselskaper (eks: Google, Apple, Facebook) er eksempler på hvordan teknologien utfordrer kjente marked- og samfunnsstrukturer. Denne uken slo statsråd Solveig Horne fast at delingsøkonomien er kommet for å bli og at fokus nå må ligge på å gjøre seg klar for å håndtere det. Det er antatt at den teknologibaserte delingsøkonomien vil vokse fort på kort tid. Det vil skape utfordringer for arbeidsliv, konkurranse og sikkerhet, men representerer også løsninger for mer bærekraftig og innovativ ressursforvaltning.

Teknologien skaper også utfordringer og muligheter for energibransjen. Langtidsvarselet viser solcelleboom på privatboliger, batterier som vil revolusjonere energibransjen, og Google-teknologi som tar sluttbrukerne fra kraftselskapene. El- og hybridbiler er på få år blitt reelle alternativer i personbilmarkedet, og elektrifisering kan skape omstilling også i andre sektorer¹⁴.

Kompetanse, innovasjon og entreprenørskap

Innovasjon Norge har fått økte midler til satsing på omstilling gjennom gründerskap og innovasjon, og her er miljøteknologi og bioøkonomi viktige satsningsområder. Hadelandsregionen har hatt en satsning på bioenergi siden 80-tallet, og bioøkonomi-strategien for Innlandet gir muligheter for å kunne ennå mer verdiskaping gjennom å utvikle lokale bioressurser til bærekraftige løsninger for fremtiden. Men det vil kreve kompetanse, entreprenørskap og innovasjon.

---

¹³ Innovasjon Norge

¹⁴ Innovasjon Norge. Rapporten «Norge 203040:Forretningsmuligheter» av DNV GL, Hydro, KONGSBERG, Posten og Bring, Ruter AS, Sparebank 1 Forsikring, Statskraft, Statnett, Storebrand, Umoe, WWF-Norge, Xyntéo og ZERO.

Nasjonale myndigheter varsler at de vil styrke yrkesfagene¹⁵ og entreprenørskap i skolene. Stadig flere argumenterer for at skolens oppgave i dag, og i fremtiden, vil dreie seg om kunnskapsarbeid som fremmer kreativitet, innovasjon og problemløsning – og som gir elevene fremtidskompetanse, som samfunns- og næringslivet har behov for. Mangelen på fagarbeidere ligger an til å øke, og den teknologiske utviklingen gjør digital kompetanse til en kritisk ressurs for norske bedrifter.

Byggenæringen er en av sektorene som allerede er i ferd med å omstille seg for å imøtekomme strengere krav bærekraft gjennom hele livsløpet til bygg og boliger. Bygg21¹⁶ etterlyser kompetanse- og innovasjonsløft i byggenæringen, og byggfagutdannelsen står selvsagt sentralt i å realisere dette. Hadeland videregående skole er her i forkant og tilbyr i dag byggfagelever fordypning i klima-, energi- og miljøteknikk, men erfarer svært lite interesse for denne linja blant elever og tilbudet står i fare for å bli nedlagt. Det til tross for at det er et økende behov for slik kompetanse i byggenæringen de neste årene.

Utfordringen her ligger i å spre kunnskap og motivasjon til elever, rådgivningsapparatet og skoleledelse om hvilke kompetansebehov samfunns- og næringslivet vil ha framover, og at skolen bidrar til å skape en kultur der kreativitet og skaperkraft stimuleres. Det vil gjøre elevene forberedt og attraktive på fremtidens arbeidsmarked.

Lokal, ren og bærekraftig mat

Det er økende etterspørsel og satsning på lokalmat – og flere forbrukerne, dagligvarebutikker og produsenter er bevisst på at maten også skal være produsert bærekraftig og helst økologisk. Det er flere globale faktorer som vil forsterke dette;

- Det er beregnet at om bare 40 år vil vi være 9 milliarder mennesker på kloden. FN har beregnet at da må matproduksjonen økes med 60 prosent fra i dag.
- Klimaendringene forringer verdens totale mulighet for matproduksjon på grunn ekstremvær, uforutsigbare sesonger og sykdommer. Norsk landbruk rammes ikke i like stor grad, og kan i flere områder til og med gi nye muligheter for norsk matproduksjon. Det vil imidlertid kreve tilpasning av landbruket til våtere og varmere vær, og at næringa i større grad drar nytte av potensialet som ligger i de fornybare ressursene som næringa forvalter.
- Norge har gjennom FN-konvensjonen forpliktet seg til å sørge for matsikkerhet til egne innbyggere, i 2012 importerte vi 65 prosent av all mat i Norge.
- Norsk landbruk bruker minst sprøytemidler og antibiotika av alle europeiske land – det er et viktig konkurransefortrinn.
- Flere eksperter spår at det nordiske kjøkkenet som uttrykker renhet, friskhet, enkelhet og etikk vil utvikle seg til å bli en internasjonal trend i løpet av de nærmeste årene.¹⁷
- Innovasjon Norges rapport fra 2014 viser at det pågår en holdningsendring og en sterk trend med økt etterspørsel etter lokalmat både blant forbrukere og turister. Regjeringen ønsker å stimulere til økt satsning på bærekraftig turisme og lokalmatopplevelser i Norge og det gir nye muligheter til verdiskaping i landbruket.

I 2015 ble det etablert to andelslandbruk i regionen, det finnes landhandleri for lokalmat i både på Jevnaker og Gran, og regionen har allerede flere lokalmatprodusenter som erfarer økende etterspørsel. Landbruket på Hadeland bør ha gode muligheter for å ta større andeler av

¹⁵ <https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/solberg/Regjeringens-satsingsomrader/Regjeringens-satsingsomrader/kunnskap-gir-muligheter-for-alle1/Yrkesfagloftet/id753135/>

¹⁶ Bygg21 er et langsiktig og bredt anlagt samarbeid mellom byggenæringen og statlige myndigheter, som bygger på strategien *Sammen bygger vi fremtiden*. Bygg21 skal legge til rette for at byggenæringen bedre kan løse utfordringer innenfor bærekraft, produktivitet og kostnadsutvikling.

¹⁷ «The next big kitchen will come from the North» (Ferran Adria, El Bulli)

lokalmat-markedet som et av de viktigste områdene for matproduksjon på Østlandet med nærhet til Oslo, Gardermoen og viktig infrastruktur.

Bærekraftig reiseliv

Globalt er bærekraftig reiseliv (*sustainable tourism*) en sterkt voksende trend. Segmentet som ønsker å reise bærekraftig er både lønnsomt og økende. Som det første landet i verden lanserte Norge i 2013 en nasjonal merkeordning for bærekraftig reiseliv. Undersøkelser gjennomført av Innovasjon Norge viser at bærekraft i reiselivet stadig blir viktigere for turoperatører og at den norske merkeordningen gir Norge et konkurransefortrinn i kampen om turistene. Et bærekraftig reiseliv fokuserer ikke bare på fordelene for de reisende, men på reiselivets innvirkning på stedene som besøkes, og for verdiene i natur, kultur og lokalsamfunn.¹⁸ Hadelandsregionen har gode forutsetninger for å utvikle seg som en bærekraftig reiselivsdestinasjon med lokale matopplevelser og godt bevart kulturarv og kulturlandskap som særlige fortrinn. Med nærhet til Oslo og Gardermoen og et godt etablert regionalt samarbeid innen både reiseliv og bærekraft (bioenergi, energi og klima) ligger det til rette for å utvikle Hadeland som en bærekraftig reiselivsdestinasjon.¹⁹ Vi har allerede noen lokale aktører som satser innenfor denne nisjen. Thorbjørnrud Hotell med Olav Lie-Nilsen har i stor grad lykkes med et slikt «fra jord til bord» konsept, og Lizas småbruk på Jevnaker holder fulle matbaserte kurs for deltakere som ofte kommer langveisfra for å lære om bakst, slakt, konservering av mat etc. Hadelandsregionen har gode forutsetninger for å tiltrekke seg ennå flere bevisste og matglade innbyggere fra Østlandsområdet og turister på utflukter og weekendturer hvor det nordiske kjøkkenet og kulturlandskapet er i fokus.

Oppsummering

Omstillingen til et bærekraftig²⁰ samfunn og næringsliv vil være krevende, men vil først og fremst by på muligheter. Rapporten *The New Climate Economy (2015)*²¹ beskriver hvordan teknologiutvikling, innovasjon og investeringer i effektive lavutslippsløsninger kan skape nye muligheter for bedre vekst, flere arbeidsplasser, økt selskapsfortjeneste og økonomisk utvikling. Rapporten viser at det er store muligheter for klimavennlig vekst innen særlig tre hovedområder av den globale økonomien: byer, landbruk og energibruk. I Norge er det fem næringer – maritim sektor, marin sektor, reiseliv, energi og miljøteknologi – som er valgt ut som nasjonale innsatsområder. Som nevnt tidligere har Hadelandsregionen gode forutsetninger til å utnytte seg av mulighetene innen flere av dem.

«Klimaspørsmålet må ikke sees som en byrde som begrenser mulighetene for verdiskapning, men snarere som en mulighet for utvikling og vekst» (Statsminister Erna Solberg)²²

Klimapådriveren og resten av regionadministrasjonen har latt oss inspirere av Hurdal kommune – ei lita bygd med ambisjon om å bidra til å skape et bærekraftig samfunn som er karbonnøytralt eller bedre, har økonomisk vekst og tilfører innbyggere og besøkende økt livskvalitet. Hurdal kommune vil vise hvordan et helt lokalsamfunn kan bli med på en

---

¹⁸ <http://www.innovasjon-norge.no/no/Reiseliv/Baerekraftig-reiseliv/>

¹⁹ Denne målsetningen er i tråd med Reiselivsstrategien for Oppland fylkeskommune, <http://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?MId1=1818&FillId=598>

²⁰ FNs definisjon av bærekraft: «En bærekraftig utvikling imøtekommer dagens behov uten å ødelegge muligheten for at kommende generasjoner får dekket sine behov», <http://www.fn.no/Tema/Baerekraftig-utvikling/Hva-er-baerekraftig-utvikling>

²¹ link

²² link

omstilling hvis politikere, innbyggere, næringsliv og landbruktrekker i samme retning – og tar med dyktige arkitekter i utviklingen.

Med bakgrunn i de nevnte utviklingstrekk og trender vi ser i samfunn- og næringsliv – og inspirert av nabokommunen Hurdal, er det betimelig å drøfte om klimapådriverprosjektet i større grad skal knyttes til en mer helhetlig strategi for bærekraftig samfunnsutvikling i regionen. Det vil også bidra til å knytte prosjektet tettere til målene i Regional plan for Hadeland og andre regionale satsninger.

14 Vedlegg

Vedlegg: Kortfattet rapportering av status for energi- og klimaplaner

Vedlegg: Beskrivelse av gjennomførte tiltak, aktiviteter og prosjekter

Vedlegg: Prosjektregnskap 2013-2015

Vedlegg: Prosjektplan 2015

Vedlegg: Liste over samarbeidspartnere og ressurspersoner

Vedlegg: Liste over medieomtale tilknyttet prosjektet

VEDTEKTER FOR LANDBRUKETS FAGRÅD HADELAND

Vedtatt på stiftelsesmøtet 14.02.2013

§ 1 NAVN

Foreningen Landbrukets Fagråd Hadeland er en selveiende og frittstående juridisk person med upersonlig og begrenset ansvar for gjeld.

§ 2 FORMÅL

Foreningens formål er å styrke landbruket på Hadeland ved å nytte de totale rådgivningsressurser best mulig. Dette søkes oppnådd ved å sette i gang og samordne rådgivningstiltak, og koordinere rådgivere slik at rådgivningen blir best mulig.

§ 3 MEDLEMSKAP

Det er åpent medlemskap for enkeltprodusenter, organisasjoner og bedrifter, alle med tilknytning til landbruket på Hadeland. Det samme gjelder for de tre Hadelandskommunene. Opptak av medlemmer skjer etter søknad til styret.

§ 4 INNMELDING I FORENINGEN

Medlemmene betaler en innmeldingsavgift etter følgende skala:

Enkeltprodusenter	minimum 1	grunnbeløp
Organisasjoner	“ 5	grunnbeløp
Bedrifter	“ 10	grunnbeløp
Kommunene		grunnbeløp etter landbrukets betydning

Innmelding skjer ved innbetaling av det oppgitte antall grunnbeløp, hver pålydende kr. 50,-. Ved utmelding av foreningen tilfaller det innbetalte grunnbeløpet laget. Ved årsmøte representerer grunnbeløpet også stemmevektallet i saker der det stemmes med vektall.

§ 5 STYRE / DAGLIG LEDER

Foreningen ledes av et styre på fem medlemmer og skal ikke ha særskilt daglig leder. Fagrådets sekretær møter i styret med tale og forslagsrett. Årsmøtet velger leder fritt blant medlemmene.

Det velges to medlemmer fra gruppene enkeltprodusenter/organisasjoner og et medlem fra gruppen bedrifter. Kommunene oppnevner et medlem til styret. Alle styremedlemmer skal ha personlige varamedlemmer fra samme gruppe som de selv representerer.

Medlemmer til styret velges for 2 år, og varamedlemmer velges for 1 år. Leder velges for 1 år. Styret velger selv sin nestleder.

Styret sammenkalles til møte av lederen når han finner det nødvendig eller når to av styremedlemmene krever det. Styret er beslutningsdyktig når minst halve styret er til stede.

Styret fatter sine beslutninger med simpelt flertall, dersom ikke annet fremgår av vedtektene. Ved stemmelikhet skal styreleders stemme telle dobbelt.

Innenfor rammen av vedtektene og årsmøtets vedtak påligger det styret:

- lede foreningens virksomhet og ivareta foreningens formål innad og utad
- engasjere sekretær for foreningen
- til enhver tid holde foreningens medlemsliste ajour
- å føre foreningens regnskap og framlegge avsluttet og revidert årsregnskap
- nedsette nødvendige faggrupper

§ 6 DRIFT AV FORENINGEN

For å finansiere foreningens drift innkreves en medlemskontingent pr. grunnbeløp. Størrelsen på medlemskontingenten for kommende år bestemmes av årsmøtet.

§ 7 ÅRSMØTET

Årsmøtet er foreningens øverste myndighet og avholdes ordinært en gang årlig innen den 20. februar.

Årsmøtet er beslutningsdyktig uten hensyn til antall fremmøtte medlemmer. Årsmøtet fatter vedtak ved simpelt flertall, unntatt i de saker annet er fastsatt i disse vedtekter. Hvis det er stemmelikhet ved valg foretas ny avstemning blant de som har oppnådd likt antall stemmer. Ved fortsatt stemmelikhet avgjøres valget ved loddtrekning.

Hvert medlem har en stemme med mindre 5 medlemmer krever avstemming etter stemmevektall. I dette tilfellet stemmer hvert medlem med stemmetall tilsvarende sitt vekttall. Medlemmene har rett til å la seg representere på årsmøtet ved fullmektig, som må fremlegge skriftlig og datert fullmakt.

Forslag som ønskes behandlet på årsmøtet må sendes styret innen 1. januar.

Årsmøtet skal:

1. Godkjenne innkalling.
2. Godkjenne fullmakter.
3. Godkjenne saksliste.
4. Velge møteleder.
5. Velge to møtedeltagere som sammen med møteleder underskriver protokollen.
6. Godkjenne styrets beretning.
7. Godkjenne revidert regnskap og revisors beretning.
8. Disponere årets overskudd / dekking av årets underskudd.
9. Fastsette kontingentens størrelse for kommende år.
10. Velge :
  - a) Styreleder for ett år.
  - b) 2 styremedlemmer fra gruppe 1 og 2 (enkeltmedlemmer og organisasjoner/statlige virksomheter) for to år.
  - c) 1 styremedlem fra gruppe 3 (bedrifter) for to år.
  - d) Personlige varamedlemmer fra samme gruppe som styremedlemmene for ett år.
  - e) Revisor(er) for ett år.
  - f) Valgkomite bestående av 3 medlemmer, fra gruppene 1, 2 og 3, for tre år der en skiftes ut hvert år.
11. Behandle innkomne saker.

Det tilligger valgkomitéen å innstille på godtgjørelser til styret.

§ 8 INNKALLING TIL ÅRSMØTET

Innkalling skjer to uker før møtet avholdes, medfølgende sakspapirer, til medlemmene. Innkallingen skal uttrykkelig angi de saker som skal opp til behandling på årsmøtet.

Styret skal innkalle til ekstraordinært årsmøte når det finner det nødvendig, eller når det kreves av minst 10 medlemmer.

Innkalling til ekstraordinært årsmøte på medlemmers skriftlige begjæring skal utsendes senest 14 dager etter at kravet er kommet styret i hende.

Innkalling til ekstraordinært årsmøte skal skje med minst 14 dagers varsel.

§ 9 OPPHØR AV MEDLEMSKAP

Medlemmer som vil tre ut av laget ved årsskiftet, må gi skriftlig varsel til styret innen 1. juli året før.

Medlemskontingent som er bestemt på siste årsmøte før utmelding, må være betalt.

§ 10 ENDRING AV VEDTEKTER

Beslutning om endring av vedtekter fattes av årsmøtet. I innkalling til årsmøtet må det være angitt at vedtektene er foreslått forandret.

Til gyldig vedtak kreves tilslutning fra minst to tredjedeler så vel av de avgitte stemmer som de vekttall som er representert på årsmøtet.

Hvis årsmøtet ikke vedtar forslaget, kan dette behandles på nytt og eventuelt vedtas på første ordinære eller ekstraordinære årsmøte med 2/3 flertall av de vekttall som er representert på årsmøtene.

§ 11 OPPLØSNING AV FORENINGEN

Forslag om oppløsning av foreningen må vedtas på årsmøtet hvorpå oppløsning kan skje på ekstraordinært årsmøte. På begge møtene kreves det minst 2/3 flertall av den frammøtte andel vekttallsstemmer.

§ 12 OPPGJØR VED OPPLØSNING

Ved oppløsning av foreningen dekkes først all gjeld. Nettoformuen disponeres av Landbrukskontoret på Hadeland for bruk innenfor foreningens virkeområde.

§ 13 TVISTER

Oppstår tvister mellom foreningen og et medlem eller mellom medlemmene innbyrdes om fortolkning av disse vedtekter eller vedtak fattet i foreningen, søkes tvisten først løst i minnelighet mellom partene. Dersom det ikke fører fram, er partene henvist til å bruke de alminnelige domstoler.

ÅRSBERETNING 2014

LANDBRUKETS FAGRÅD HADELAND

Innhold:

1. Innledning/oppsummering
2. Medlemmer og andeler
3. Styrets sammensetning
4. Møtevirksomhet i styret m v
5. Beskrivelse av aktiviteter og tiltak
6. Økonomi

1. Innledning/oppsummering

Fagrådet har gjennomført rådgivningstiltak og vært initiativtaker for å få i gang samarbeid om oppgaver og utfordringer:

- Fagrådet har jobbet med planlegging og gjennomføring av prosjektet Hadelandsbonden mot 2020. Dette har vært prosjektets fjerde år. Man ønsker gjennom prosjektet å sikre rekrutteringa til landbruket på Hadeland, bedre omdømmet, øke kompetansen og engasjere kvinnene i landbruket. Det har vært en forholdsvis stor faglig møte- og kursvirksomhet i 2014. Det er gjennomført 19 fagsamlinger/kurs/møter i regi av prosjektet og Fagrådet i 2014 og til sammen 495 personer har deltatt på disse samlingene i Fagrådet.
- Fagrådet har fulgt opp faggruppene. Faggruppene har stått for fagmøter innenfor produksjonsområdene som igjen har vært en del av prosjektet Hadelandsbonden 2020.
- Vi har i 2014 jobbet litt mer enn tidligere med å få til arrangement for rekrutter til landbruket og unge bønder på Hadeland. Vi hadde en stor felles samling for rekrutter i mars som var svært vellykket. Denne ble fulgt opp med at vi sendte ut spørreskjemaer for å kartlegge om det var interesse for gardsbesøk innen ulike produksjoner. Dette var det en viss respons på. Det ble så i første omgang arrangert tre gardsbesøk for rekrutter innen ulike produksjoner: grasproduksjon, bær- og mjølkeproduksjon.
- Fagrådet har i 2014 stått som driver av to prosjekt. I tillegg til prosjektet «Ekstraordinært tilsyn i beitesesongen» som har vært drevet noen år, har vi i 2014 satt i gang prosjektet «Fra jord til bord på Hadeland». Dette prosjektet har som mål å få økt produksjon og omsetning av lokal mat fra Hadeland. Prosjektet har hatt noen faglige møter og turer og har hatt forholdsvis stor interesse ute blant aktuelle produsenter.

2. Medlemmer

Det er 33 medlemmer i Landbrukets Fagråd Hadeland fordelt på 588 innskutte grunnbeløp (tidligere andeler), jfr. vedlagte oversikt.

3. Styrets sammensetning

Foreningen skal i henhold til vedtektene § 5 ledes av et styre på 5 medlemmer:

- 2 medlemmer fra gruppe 1 og 2 - Enkeltprodusenter/Organisasjoner
- 1 medlem fra gruppe 3 - Bedrifter
- 1 medlem fra gruppe 4 - Kommunene
- Leder - Velges fritt blant gruppene.

I tillegg til styret kommer sekretær som møter i styret med tale og forslagsrett, men ikke stemmerett. Det er styret som i følge vedtektene engasjerer sekretær for Fagrådet.

Det er videreført avtale med Gran kommune om leie av 0,14 årsverk for år 2014.

Gruppe	Medlemmer	Vara
Leder	Trond Bergan Holt	
1 og 3	Trond M. Alm	Kari Sofie Asmyhr Østen, gruppe 3, Hans Gunstad, gruppe 2 Paul Hølje Hoff, gruppe 3 Anne Ballangrud, gruppe 4
2	Morten Lysen Rustad	
3	Jakob Ruud	
4	Bjørn Austad Hvaleby	
Sekretær	Anne Okkenhaug Bentsen	

Bjørn Austad Hvaleby er nestleder for Fagrådet.

Ole Klæstad i Gran Regnskapskontor har ført regnskapet for Fagrådet i 2014.

4. Møtevirksomhet i styret, representasjon i andre styrer m.v.

Styret har holdt 4 styremøter og har behandlet i alt 33 saker.

Styret har i 2014 prioritert arbeidet med å planlegge og følge opp prosjektet "Hadelandsbonden 2020".

Styret har jobbet med planlegging av den faglige og sosiale helafte på Bergslia i februar og har også planlagt halvårsmøtet som ble arrangert i oktober. Styret har også fått uttalt seg til planlegginga av rekruttsamlinga som gikk av stabelen i mars.

I forbindelse med prosjektet er ett av målene å jobbe med omdømmebygging av landbruket på Hadeland. Styret hadde opp til behandling hvorvidt Fagrådet skulle delta på en landbruksstand på Hadelandsmessa i november. Det ble besluttet at hvis man fikk med seg noen av faglagene på dette, skulle også Fagrådet stille. Resultatet av dette var etter noe e-post-kontakt med faglagene, at det bare var ett av dem som ville stille opp. Planene ble derfor skrinlagt i 2014.

Styret har jobbet litt med innspill til planleggingen av programmet for Hadelandskonferansen, som ble arrangert den 21. november 2014. Kjersti Andresen har vært Fagrådets representant i programkomitéen for Hadelandskonferansen. Det var ett landbruksrelatert foredrag på konferansen i 2014 v. Einar Enger og ingen egne landbrukssesjoner denne gangen.

Fagrådets styre er også valgt til styre for Studieforbundet næring og samfunn Hadeland (SNS Hadeland), sammen med en representant som er valgt av SNS Hadelands årsmøte.

Når det gjelder aktiviteter og saker som styret har tatt opp og arbeidet med, er de nærmere omtalt under pkt. 5.

5. Beskrivelse av aktiviteter og tiltak

5.1 Prosjekt Hadelandsbonden 2020

Prosjektet som ble igangsatt i januar 2011, er blitt videreført i 2014. Prosjektet var i utgangspunktet et 3-årig prosjekt, men er nå blitt forlenget. Fagrådet vil jobbe for å nå målene i prosjektet helt fram mot 2020.

Overordnet visjon for prosjektet er: Å bygge et framtidsrettet, markedstilpasset og robust landbruksbasert næringsliv på Hadeland mot 2020. Målene i prosjektet er å sikre rekrutteringa, bedre omdømmet, øke kompetansen og engasjere kvinnene i landbruket på Hadeland.

En av hovedsatsingene i prosjektet er å få arrangert møter og kurs som kan bidra til rekruttering og kompetanseheving.

Finansieringa av prosjektet har i 2014 skjedd gjennom tilskudd fra Regionrådet for Hadeland og gjennom deltakerbetaling.

I 2014 har mye av aktiviteten i Landbrukets Fagråd foregått gjennom prosjektet Hadelandsbonden 2020. I prosjektet har de fleste fagmøtene vært planlagt og organisert gjennom faggruppene.

Oversikten nedenfor viser derfor først faggruppenes aktivitet i 2014.

Faggruppe storfe (1 møte og 24 deltakere)

29. januar	Lunchmøte for storfeprodusenter. Økonomi i føring av okser. Sted: Hadeland Gjestegård.	Innledere: Elisabeth Kluften, Nortura, og Kari Sofie Asmyhr Østen, Tine.	24 deltakere
------------	--	--	--------------

Faggruppe planteproduksjon (3 møter og 70 deltakere)

28. januar	Fagmøte korn. Økonomi i korn: Om dekningsbidrag, jordleie – herunder maskin. Og arbeidskostnader; Sortsforsøk; Sortsvalg i korn 2014. Sted: Gran rådhus	Innledere: Arne Ingvar Dobloug, Hedmark LR; Erik Aaberg, NLR Oppland; Atle Ivar Flaa, Felleskjøpet.	42 deltakere Deltakeravgift kr. 100
3.april	Fagmøte potet. Planteanalyser og gjødsling. Om Ivar Skramstads potetproduksjon i Hedmark og om arbeidet i Gartnerhallen. Sted: Gran rådhus	Innleder: Bjørn Tore Svoldal, Yara; Ivar Skramstad, potetprodusent og repr. for Gartnerhallen	10 deltakere Deltakeravgift kr. 100,-

15. september	Fagmøte om eksotiske og nye grønnsaker. Orientering om sorter på demonstrasjonsfelt ute. Orientering om bruk av grønnsaker i matlaging, og orientering om markedsmuligheter for grønnsaker. Sted: Grønnsakfelt på Gran gård og Kommunehuset på Granavollen.	Arnulf Rein; Lillian Løvlien Rein; Anne Heidi Bergheim, Oslokooperativet; Torunn Sørli, Hadeland Landhandel; Olav Slette, Engrosfrukt.	18 deltakere
---------------	---	--	--------------

Fagmøte om nye og ekotiske grønnsaker 15.09.14. Arnulf Rein orienterer.

Faggruppe mat (2 arrangement og 34 deltakere)

24. mars	Møte i Matforum Hadeland. Videreforedling og salg av lokalt kjøtt. Innledning v.; informasjon om muligheter for støtte og hjelp i etablering av egen bedrift; Dialog om videre arbeid. Sted: Gran rådhus	Tore Nilsen fra Spekeburet i Numedal.	28
28. august	Studietur til Buskerud for prosjekt «Fra jord til bord på Hadeland» Sted: Eventyrsmak, Åmot; Bakke gård, Simostranda og Ask Gård v. Hønefoss.		6

Fra studietur med matprosjektet den 28.08.14. Her fra Ask gård.

Faggruppe skog / Kontaktutvalget for skogbruk på Hadeland 2014

(7 arrangement og 145 deltakere, hvorav 5 der Kontaktutvalget har vært involvert, med 120 deltakere)

Dato	Tema	Deltakere	Arrangør
19. mars	Miniseminar om bruk av tre i offentlige bygg, Gran almenning og Hadeland VGS	20 byggansvarlige/entreprenører	Kontaktutv.
21. mai	Skogdag om skog og klima for turfolk, på Rånåsen	30 personer	Kontaktutv.
14. mai	Infomøte om vegopprusting, Fikerudvegen	5 skogeiere	Landbruksk.
27. mai	Stiftelsesmøte, Vestre Hadeland vegvedlikeholdsforening	10 skogeiere	Kontaktutv.
20. september	Skogdag om skogsvegvedlikehold, på Veltavegen	20 skogeiere	Kontaktutv.
22. oktober	Infomøte om vegopprusting, Veltavegen, hos Anders Skari	20 skogeiere	Landbruksk.
6. november	Skogeierkveld på Bergslia om avsetningsforhold og informasjon om skogbruksplanarbeidet	40 skogeiere	Kontaktutv.

Andre møter arrangert utenom faggruppene (2 møter og deltakere)

7.februar	Faglig og sosial helaften for Hadelandsbonden 2020. Foredrag om «Verden trenger mat! Trenger Norge maten fra Hadeland?» Underholdning. Servering. Sosialt samvær. Sted: Bergslia Gjestestuer	Kristin lanssen, Norges Bondelag.	136
-----------	--	-----------------------------------	-----

Møter for rekrutter og unge bønder (4 møter og 61 deltakere)

8.mars	Samling for unge og nye i landbruket på Hadeland. Innledninger om «Hvorfor bonde?» Info om tilskuddsordninger m.m. Info om voksenagronomtilbud; og gruppearbeid. Sted: Braastad Gaard	Håkon Marius Kvæken, Løten; Halvor Gjerdingen, Gran; og Line Charlotte Brodahl, Kongsvinger. Landbrukskontoret for Hadeland; Lars Flatla og Trond B. Holt.	43
7.juli	Gardsbesøk for unge og nye i landbruket med tema grovfôrdyrking.. Sted: Stumne Gård i Lunner	TT-Landbruk	10
14. august	Gardsbesøk for unge og nye i landbruket med tema bærdyrking. Bringebærdyrking. Sted: Asmund Kjos, Brandbu	Asmund Kjos orienterte.	4
5. november	Gardsbesøk for unge og nye i landbruket med tema mjølkeproduksjon Sted: Hos Johan Østen og Kari Sofie Asmyhr Østen, Jaren		4

Fra samlinga «Ny i landbruket på Hadeland» den 08.03.14 på Braastad Gaard

Prosjekt «Fra jord til bord på Hadeland» (prosjekt under faggruppe mat)

Prosjektet «Fra jord til bord på Hadeland» har fått tilsagn om 90 000 i BU-midler på slutten av 2013, hvorav 50 000 var ansett som et bidrag til studietur.

I mars ble det avholdt et møte med tema; «Videreforedling og salg av kjøtt» med innlegg fra Tore Nilsen, eier av Spekeburet i Numedalen. I tillegg var det et innlegg om ulike måter å organisere produksjonen av lokalt kjøtt og et om offentlige støtteordninger. Her var det 28 deltagere.

I juni ble det arrangert en studietur til Eventyrsmak, et produsentnettverk med eget utvalg i Åmot sentrum. Turen gikk innom utsalget deres og besøk hos en produsent, med eget gårdsbakeri, hvor vi ble servert lunsj. På vei tilbake gikk turen innom Ask gård på Ringerike, for å se på deres produksjon av spekemat. Her var det 6 deltagere.

Av andre aktiviteter som prosjektet har bidratt på, er grønnsaksfeltet på Granavollen med et fagmøte, Bygdedagen på Granavollen, Hadelandskonferansen med servering av lokal mat, «Mat og folk» - et arrangement i samarbeid med Hadeland folkemuseum, med foredrag fra Anniken Bugge og Aksel Nærstad, samt et matmarked på tunet gjennom dagen, samt veiledning i forbindelse med etableringen av Hadeland landhandel.

Det har gjennom året dukket opp flere som er interesserte i å starte med produksjon av lokal mat, som vi vil støtte opp under videre, og hjelpe på veien framover.

5.2 Prosjekt «Ekstraordinært tilsyn i beitesesongen» (prosjekt under faggruppe sau)

Faggruppa fikk tilsagn om tilskudd på kr. 80.000 til bruk av kadaverhund for å finne kadavre, slik at tapsårsak kan dokumenteres, og mer intensivt tilsyn ved akutte rovdyrskader. Av bevilget beløp, ble det brukt kr. 53. 079 til å lønne to personer. To ekvipasjer har brukt 209 timer til dette. Den ene ble benyttet ekstra i forbindelse med ulveskader i Badstua-Svera-området. En av ekvipasjene har også vært brukt i forbindelse med skader etter angrep av løse hunder.

Årets bruk av kadaverhund har bidratt til at det er funnet noen flere kadavre enn tidligere. Totalt er det registrert tap av 963 søyer/lam på utmarksbeite. Totalt er det utbetalt erstatning for 203 dyr, som er tatt av gaupe og ulv. Det store tapet som ikke erstattes, medfører et betydelig økonomisk tap for saueholderne. For å kunne redusere tapene, er det svært viktig å få bedre dokumentasjon av årsakene til disse. Her er kadaverhund et godt hjelpemiddel og derfor bør det søkes om midler for kommende år.

5.3 Andre møter i regi av Fagrådet

Felles møte for faggruppene, andelseierne m.fl.

17.februar Kl. 19.00	Årsmøte i Landbrukets Fagråd Hadeland Sted: Hemlaga på Næs, Røykenvik.		18
20.oktober Kl. 19.00	Halvårsmøte i Landbrukets Fagråd Hadeland. -Innledning om landbruket i Norge etter landbruksoppgjøret 2014 – hva er nytt, hva må vi ta hensyn til? -Orientering om videre planer i Fagrådet.	Katrine Kleveland, tidligere leder i Norges Bygdekvinnelag og styremedl. i Bondelaget. Anne Okkenhaug Bentsen og Kjersti Andresen, Landbrukets	23

	-Gruppearbeid v. faggruppene om planer framover. Sted: Sysselgården, Brandbu	Fagråd.	
--	---	---------	--

Samarbeidsmøter med andre

18. februar Kl. 10.30	Møte: Trygg Transport i landbruket. Gode praktiske råd, teori og regelverk, økonomiske konsekvenser. Samarbeidsmøte m. Bondelagene på Hadeland og Gjensidige Hadeland. Sted: Bergslia Gjestestuer og Undli gård.	Gjensidige Hadeland; Kjell G. Hilden, Statens Vegvesen og Jan Elgvang, NLR.	42
27. mars kl. 10.00	Samarbeidsmøte for bondelagene, Viken Skog Hadeland, Landbrukskontoret og Fagrådet. Diverse informasjon og muligheter til å få svar på spørsmål.		9
4. september Kl. 09.00	Møte mellom to representanter for styret i Fagrådet, sekretæren og Regionrådskoordinator Sigmund Hagen. Drøftet videre samarbeid og muligheter for å få tilskuddsmidler fra Regionrådet til videre prosjekt.		4

Kurs i samarbeid med SNS Hadeland (2 kurs og 44 deltakere)

6/2 - 8/5	IKT-kurs for landbruksnæringa. 30-timers kurs. I samarb. m. Karrieresenteret Opus Hadeland.		6 deltakere
18. og 25. november	Fornyingskurs autorisasjon plantevernmidler. Samarbeid med BSF Hadeland Sted: Gran rådhus	Lærere: Torkil Skøien Johannessen, Sissel Tuft Nordheggen, Vestoppland Bedriftshelse-Tjeneste, og Hans Bjørnli, Felleskjøpet Agri.	38 deltakere

Totalt antall deltakere som har deltatt på Fagrådets egne arrangement / eller arrangement i samarbeid med andre i 2014 er på 581 deltakere.

5.4 Representasjon av sekretæren på andre møter.

Sekretæren deltok på et dialogmøte på Gjøvik, arrangert av Oppland fylkeskommune ang. rekrutterings- og likestillingstiltak i landbruket i Oppland, den 9. september 2014. Et interessant og aktuelt møte å delta på med tanke på videre arbeid med dette i Fagrådets regi.

5.5 Andre tiltak/aktiviteter:

Informasjonsopplegg for nye gårdbrukere

Fagrådet står årlig for utsendelse av et info hefte til alle nye gårdbrukere, d.v.s. de som har kjøpt eller overtatt gård siste året, eller de som er nye søkere av produksjonstilskudd. Det er lagt ut noe info under Fagrådets side på Gran kommunes hjemmeside, med oversikt over alle andelseierne i Fagrådet med kontaktpersoner, telefonnr. og e-postadresser.

Landbrukets Møte- og kurskalender for Hadeland

Denne kalenderen, som er opprettet av Fagrådet, ligger inne på Gran kommunes hjemmesider www.gran.kommune.no, under Enheter -> Landbruk -> Møte- og kurskalender. Landbrukskontoret står for redigeringa av kalenderen, men er *stadig avhengig av at div. organisasjoner og bedrifter melder inn sine møter til landbrukskontoret.*

6. Økonomi.

Det meste av Fagrådets egne inntekter går til finansiering av sekretærordningen. Fagrådets daglige drift blir finansiert gjennom serviceavgiften, mens mesteparten av faglige møter og aktiviteter har i 2014 vært gjennomført som en del av prosjektet Hadelandsbonden 2020 og har blitt finansiert for en stor del gjennom inntekter i prosjektet. Inntektene i prosjektet består for det meste av deltakeravgifter og tilskudd fra offentlige instanser.

Også i år har det vært gjort en stor arbeidsinnsats av bl.a. medlemmer i faggruppene for å holde aktivitetene i gang og begrense kostnadene for Fagrådet.

Vedlegg:

- Oversikt over medlemmer i faggrupper
- Medlemmer

FAGGRUPPER I LANDBRUKETS FAGRÅD HADELAND PR. FEBRUAR 2015

Navn	Rolle	Adresse	Postadresse
Faggruppe Storfe:			
Anders Bratvold	Koordinator	Bratvold	3520 Jevnaker
Elisabeth Kluftun (Nortura)		P.b. 360, Økern	0513 OSLO
Jan Egil Gulden		Vennolumsvn. 23	2750 Gran
Kari Sofie Asmyhr Østen (Tine)			2770 Jaren
Faggruppe Sau:			
Sondre Imsgard (Sau og Geit)	Koordinator		3520 Jevnaker
Trond Alm (Nortura)		Brynsåsvn. 15	2770 Jaren
Eivind Wårum		Korsrudlinna 740	2720 Grindvoll

Faggruppe Planteproduksj.			
Anders Skari	Koordinator	Aschimlinna 199	2760 Brandbu
Torkil Johannessen		Haakenstadlinna	2740 Roa
Per Hammerstad (NLR Oppland)		Silogata	2850 Lena
Stein Oppen		Korsrudlinna 95	2730 Lunner
Gudbrand Grinaker Hoff			2760 Brandbu
Faggruppe Mat			
Gro Vestues	Koordinator	Landbrukskontoret	2770 Jaren
Kari Tingelstad			2770 Jaren
Laila Nordbø Jenssen			2730 Lunner
Mari Sangnæs			2760 Brandbu
Olav Lie-Nilsen			3520 Jevnaker
Kjersti Andresen		Landbrukskontoret	2770 Jaren
Kristin Swärd			2760 Brandbu
Økonomigruppa:			
Gudbrand Tingelstad	Koordinator	Landbrukskontoret	2770 Jaren
Kjell Østen		Gran regnskapskontor	2750 Gran
Edvard Alm		Vekstra Hadeland Regnskap, Pb 26	2712 Brandbu
Pål Arne Oulie		Oslolinna 426	2750 Gran
Trond Holt		Sollivn. 7	2740 Roa
Kjersti Andresen		Landbrukskontoret	2770 Jaren
Kari-Magna Grini Hvaleby		Brandbu regnskapskontor, Storlinna 44	2760 Brandbu
Kontaktutvalget for skogbruk på Hadeland /faggruppe skog			
Helge Midttun	Koordinator	Landbrukskontoret	
Jan Jansen	Koordinator	Landbrukskontoret	
Anders Møyner Eid Hohle		Viken Skog Hadeland	
Anders Brattvold		Viken Skog Hadeland	
Kjel J. Kvamme		Viken Skog	
Knut Waaler		Viken Skog	
Espen Nerødegård		Nortømmer	
Geir Sandberg		SB Skog	
Olav Struksnæs		Skogsentreprenør	
Lars Olav Jensen		Brandbu og Tingelstad Almenning	
Knut Narvestad		Gran Almenning	
Bjørn Sjøstrøm		Lunner Almenning	
Per Olimb		Jevnaker Almenning	
Knut Nilsen		Tømmertransportør	
Finn Hoel		Gran Tre, sagbruk	

Oversikt over medlemmer i Landbrukets Fagråd Hadeland februar 2014:

	Innskudd grunnbeløp á kr. 50,-	Totalt innskudd kr.
Gruppe 1 - Enkeltprodusenter		
Iver Knarud	1	50,-
Anders Ensrud	1	50,-
Trond Alm	1	50,-
Gruppe 2 - Organisasjoner		
Norsk Landbruksrådgiving Oppland	10	500,-
Brandbu Bondelag	10	500,-
Gran Bondelag	10	500,-
Jevnaker Bondelag	5	250,-
Lunner Bondelag	10	500,-
Hadeland Bonde- og Småbrukarlag	5	250,-
Viken Skog, Hadeland Skogeierområde	20	1000,-
Landbrukstjenester Hadeland-Toten SA	5	250,-
Hadeland Sau og Geit	5	250,-
Norsvin Hadeland	5	250,-
Bygdefolkets Studieforbund Hadeland	5	250,-
Gruppe 3 - Bedrifter		
Vekstra Hadeland Regnskap AS	20	1000,-
Brandbu Regnskap DA	10	500,-
Gran Regnskapskontor SA	10	500,-
Fokus Økonomi AS	10	500,-
Brandbu og Tingelstad Almenning	20	1000,-
Gran Almenning	10	500,-
Lunner Almenning	20	1000,-
Tine SA	30	1500,-
Nortura SA	30	1500,-
Felleskjøpet Agri SA, avd. Hadeland	30	1500,-
Hadeland Kornsilø og Mølle SA	30	1500,-
Landbruk og Verktøy AS	10	500,-
Hadeland Maskin AS	10	500,-
Sparebank 1 Ringerike Hadeland	20	1000,-
Hadeland Gjensidige Brannkasse	15	750,-
Energigården – senter for bioenergi AS	10	500,-
Gruppe 4 - Kommunene		
Gran kommune	120	6000,-
Lunner kommune	50	2500,-
Jevnaker kommune	30	1500,-
Totalt innskudd	588 grunnbeløp	Kr. 29. 400,-